

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра фольклористики

ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВОЄННОГО ФОЛЬКЛОРУ

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу бакалаврату
освітньої програми
«Фольклористика, українська мова
і література та іноземна мова »
спеціальності – 035 Філологія
(спеціалізація 035.09
Фольклористика)
Олени Романівни Лужецької
Науковий керівник –
д.філол.н.,проф. Олена Івановська

До захисту:

Протокол засідання

кафедри фольклористики

№ ___ від « ___ » _____ 2024 року

завідувачка кафедри _____ (підпис)

д.філол.н., доц. Олесь НАУМОВСЬКА

КИЇВ

2024

Анотація

Кваліфікаційна робота «Традиції українського воєнного фольклору» на здобуття ступеня бакалавра присвячена всебічному дослідженню воєнного фольклору як явища, що відіграє значну роль у житті сучасного українського суспільства. Актуальність роботи зумовлена необхідністю ґрунтовного аналізу цього виду народної творчості та з'ясування його психотерапевтичної спроможності мінімізувати негативний ефект травматизації людини, спричинений війною.

Предметом дослідження є суспільно-громадські та психологічні процеси, які виникають у зв'язку з поширенням та побутуванням воєнного фольклору. Метою роботи є комплексне і детальне вивчення воєнного фольклору, що відтворює сучасні умови життя українського народу, а також його вплив на психологічний стан громадян. Об'єктом дослідження є тексти фольклору на воєнну тематику, що постали у період Світових війн та визвольних змагань українства за свою незалежність, а також модерний мілітарний фольклор у його різноманітних формах, з особливим акцентом на візуальному фольклорі, зокрема мемах, що є актуальними в умовах російсько-української війни.

У теретичній частині проведено аналіз стрілецької пісні, зокрема її історії, функцій та жанрової атрибуції. Визначено чинники виникнення цього жанру та досліджено сучасний стан його реактуалізації. Представлено приклади різних форм воєнного фольклору, таких як воєнні листи, повстанський фольклор, стрілецькі пісні та гаївки, що дозволяє створити цілісну картину розвитку цієї творчої царини.

У практичній частині здійснено аналіз генези фольклору війни, в якому розглянуто його витоки, розвиток та сучасні форми. Проаналізовано наслідки та загрози, що створює еміграція та війна для збереження і розвитку фольклору, а також їхній вплив на суспільство. Також розглянуто історію дослідження та жанрову атрибуцію нових цифрових фольклорних форм. Сучасний візуальний фольклор (меми) проаналізовано на основі зібраного фактажу, оформленого у вигляді додатків. Висловлено гіпотезу щодо спільних рис між давніми зразками мілітарного фольклору і новопосталими, зокрема мемами та фольклоризованими

авторськими текстами. В кваліфікаційній роботі автор висновковує: воєнні фольклорні тексти фіксують реальні події, слугують засобом збереження колективної пам'яті та допомагають зрозуміти, як війна впливає на людей, змінює їх психологічний стан та суспільні настрої. Меми, як сучасна форма фольклору, є варіативними та синкретичними, відтворюючи культурні цінності та актуальні теми суспільства через призму народної творчості. Вони постають важливим інструментом комунікації, рефлексії та емоційного реагування на події, що відбуваються, тим самим сприяючи адаптації суспільства до умов війни.

Ключові слова: воєнний фольклор, візуальний фольклор, мем, стрілецька пісня

ABSTRACT

The bachelor's thesis "Traditions of Ukrainian War Folklore" is dedicated to a comprehensive study of war folklore as a phenomenon that plays a significant role in the life of contemporary Ukrainian society. The relevance of this work is due to the necessity of a thorough analysis of this type of folk art and the exploration of its psychotherapeutic capability to minimize the negative effects of human traumatization caused by war.

The subject of the study is the socio-communal and psychological processes that arise in connection with the spread and existence of war folklore. The aim of the work is to comprehensively and thoroughly examine war folklore, which reflects the current conditions of the Ukrainian people's life, as well as its impact on the psychological state of citizens.

The objects of the study are folklore texts on war themes that emerged during the World Wars and the Ukrainian independence struggles, as well as modern military folklore in its various forms, with a particular focus on visual folklore, including memes, which are relevant in the context of the Russian-Ukrainian war.

In the theoretical part, an analysis of the riflemen's song is conducted, including its history, functions, and genre attribution. The factors for the emergence of this genre have been identified, and the current state of its reactivation has been studied. Examples of

various forms of war folklore, such as war letters, insurgent folklore, riflemen's songs, and spring songs ("haivky"), have been presented, allowing the creation of a comprehensive picture of the development of this creative domain.

In the practical part, an analysis of the genesis of war folklore is conducted, considering its origins, development, and modern forms. The consequences and threats posed by emigration and war for the preservation and development of folklore, as well as their impact on society, have been analyzed. The history of research and genre attribution of new digital folklore forms has also been examined. Contemporary visual folklore (memes) has been analyzed based on collected data, presented in the form of appendices. A hypothesis regarding common features between ancient samples of military folklore and newly emerged forms, particularly memes and folklorized author texts, has been proposed.

In the qualification work, the author concludes that war folklore texts capture real events, serve as a means of preserving collective memory, and help to understand how war affects people, changes their psychological state, and societal moods. Memes, as a modern form of folklore, are variable and syncretic, reproducing cultural values and current societal themes through the prism of folk creativity. They become an important tool of communication, reflection, and emotional response to ongoing events, thereby contributing to the society's adaptation to wartime conditions.

Key words: War Folklore, visual folklore, memes, riflemen's songs

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. СТРЕЛЕЦЬКІ ПІСНІ ЯК ОБ’ЄКТ ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	8
1.1 Історіографія публікування та дослідження.....	11
1.2 Проблема жанрової атрибуції стрілецьких пісень.....	13
1.3 Генеза стрілецьких пісень та сучасний стан побутування.....	17
РОЗДІЛ 2.ГЕНЕЗА ФОЛЬКЛОРУ ВІЙНИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ КУЛЬТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ	21
2.1 Еміграція українців	26
2.2 Особливості фольклорного текстотворення періоду російсько-української війни.....	29
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	45

ВСТУП

Актуальність дослідження. Воєнний фольклор містить унікальні та безпосередні свідчення про події, що відбуваються під час війни. Ці тексти часто передають атмосферу та емоції, які важко передати іншими засобами. Вони є цінним джерелом для істориків, які вивчають воєнні конфлікти та їх вплив на суспільство, психологів, культурологів та, безперечно, фольклористів. Фактологічний масив на воєнну тематику є дослідницьким полем для з'ясування низки гуманітарних проблем. Фольклорні тексти відображають колективний досвід та емоційні реакції на війни. Вивчення цих текстів допомагає зрозуміти, як війна впливає на психіку та соціальні структури спільноти загалом, та кожної людини зокрема, показуючи деструктивні стани, які потрібно вивчати, щоб мінімізувати негативні наслідки.

Водночас, воєнний фольклор відіграє важливу роль у колективній психотерапії, допомагаючи спільнотам, що пережили воєнні події, знайти спосіб висловити свої емоції та травматичний досвід. Він сприяє зниженню психологічного стресу та підтримує процес зцілення.

Процеси текстотворення, накопичення польового матеріалу, а також його аналітика сприяє збереженню культурної спадщини нації, яка змагалася за свої свободи і обстоювала українську ідентичність впродовж тривалого часу і чисельних воєн. Пісні воєнного часу, легенди, анекдоти, тощо, а також сучасні креалізовані фольклорні тексти - меми – є важливою частиною національної ідентичності.

Об'єктом дослідження є сучасний український воєнний фольклор, включаючи традиційні форми (пісні, легенди, замовляння) та нові цифрові форми (меми, інтернет-лор).

Предметом дослідження є соціально-культурні та психологічні процеси, що відображаються та формуються через воєнний фольклор: спільноти, що створюють та використовують воєнний фольклор (фольклорна аудиторія), інформаційні платформи, де поширюється сучасний фольклор, індивідуальні та колективні реакції на воєнні події, виражені через фольклорні тексти.

Метою дослідження є всебічне вивчення воєнного фольклору як засобу відображення реалій війни, вираження колективного досвіду та психотерапевтичного ресурсу для спільнот, що пережили воєнні події. Досягнення мети передбачає низку завдань:

- визначення основних тем, образів та символів у сучасних та традиційних фольклорних жанрах;
- дослідження еволюції воєнного фольклору та його ролі в різні історичні періоди;
- оцінка впливу воєнного фольклору на формування громадських настроїв та національної ідентичності;
- дослідження ролі фольклору у психологічній підтримці та зціленні спільнот, що пережили воєнні конфлікти.
- розробка стратегій для збереження та популяризації воєнного фольклору як важливої частини культурної спадщини.

Дослідження генези воєнного фольклору сприяють з'ясуванню взаємозв'язку між культурними формами та соціальними процесами, надають інструменти для підтримки постраждалих спільнот і сприяють збереженню культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Структура роботи: кваліфікаційна робота ОС «бакалавр» складається зі вступу, двох розділів, кожен із яких містить підрозділи, параграфи та висновки, загальних висновків, списку використаних джерел (45 позиції) та додатків. Загальна кількість сторінок – 66, з них – 40 основної частини.

РОЗДІЛ I. Стрілецькі пісні як об'єкт фольклористичних досліджень

Стрілецькі пісні є феноменом, який має значний вплив на етнічну самобутність. Цей різновид зображує доблесть, відданість своєму народові, бажання волі та суверенності. Вивчення жанру дозволить простежити, як стрілецька музична творчість змінилась стилістика з плином часу. Стрілецькі пісні – це фольклорне явище, бо мають усне широке розповсюдження, символіку, виконуються колективно й транслюють побут стрільців. Завдяки стрілецькій пісні в нас є уявлення про минуле та маємо можливість пережити емоції боротьби через текст. Стрілецька пісня опанувала всі перешкоди – боязливе відчуття? переслідування, примусову міграцію, знищення стрілецьких могил. Вона не має відповідника ні в Україні, ні в інших країнах світу.

“Стрілецькі пісні — цикл пісенних творів фольклорного і літературного походження, у яких відображено національно-визвольну боротьбу українців на початку ХХ ст.” [23]

Вивчення стрілецької пісні зумовлене реальними завданнями фольклористики, які сьогодні вимагають ґрунтовного аналізу складного процесу виникнення та розвитку жанру.

Основний зміст стрілецьких пісень- це двобій за незалежність та поклик до перемоги. Головною функцією є оптимізуюча, бо стрілецькі пісні виконувались в перерві між боєм та піднімали бойовий дух українських бійців.

Стрілецькі пісні є об'єктом наукових студій, активно досліджувалися українськими науковцями: Олександр Правдюк («Стрілецькі пісні», 1991; «Січові стрільці в піснях і реальній дійсності», 1991), Світлана Василик («Стрілецькі пісні на слова поетів “Молодої музи”», 2002), Оксана Кузьменко («Стрілецькі пісні (аспекти фольклоризму, фольклоризації і фольклорності)», 2000; «Фольклоризм стрілецьких пісень», 2000; «Історичний розвиток стрілецької пісні», 2002; «Стрілецька пісня у повстанському репертуарі», 2002; «Баладні елементи у стрілецьких піснях», 2002; «Функціонування стрілецької пісні в обрядовості сучасного села», 2004) та інші.

Олександр Правдюк уперше ввів в понятійний апарат фольклористики термін “стрілецька пісня”. За словами фольклориста, "стрілецька пісня", як складова частина українського фольклору, має своє особливе та неповторне обличчя, характеризується цілим рядом особливостей, що впливають з появи стрілецької пісенності в умовах війни та формування незалежної держави. [31]

У стрілецькому фольклорі, безумовно, присутня унікальність, яка описує основні події творення держави, бо твори з’явилися під час бурхливих подій визвольної боротьби 1920-1950.

Виникненню і процвітанню стрілецької пісні слугували такі чинники: значні можливості розумової здатності Легіону УСС; потреба людей в музичній творчості, які виростили на народних текстах. Саме фольклорна пісня стала прикладом і майстерним еталоном для стрілецьких творців. Значна частина стрілецьких пісень схоже до народних починається з виразного і акцентованого звуку.

З початком активної фази кривавої російсько-української війни 2022 року український фольклор, зокрема, стрілецька пісня набула нових смислів. Незважаючи, на надскладний час і ганебну окупацію нашої Держави, воєнний фольклор активно поширюється та набуває активної реконструкції. Паралельно з авторською творчістю, що відтворює соціомілітарний блок, на перший план актуалізуються фольклорні твори воєнної тематики.

Ці пісні стали результатом безпосередньої воєнної практики та швидко увійшли в народне виконавство, а також залишились популярними у професійному середовищі. У свій час вони значно вплинули на авторську творчість, зокрема галицьких митців, таких як Станіслав Людкевич, Василь Барвінський, Борис Кудрик, Нестор Нижанківський та Михайло Гайворонський. Крім того, стрілецька пісня була відтворена у творах композиторів Наддніпрянщини, зокрема Кирило Стеценка, Микола Леонтовича та Левка Ревуцького.

І саме стрілецькі пісні, які були професійно переосмислені, стали основою до появи повстанських пісень. Текст та мелодика стрілецької пісні творчо

видозмінювались, готовий варіант був підґрунтям для нового жанру пісенної творчості

У повстанських піснях домінувала тематика стрілецьких пісень з єдиною фабулою – свобода українського народу. Присутність унормованих рис фольклорності – усність та безіменність аргументує класифікацію жанру до фольклорної родини. Репрезентантами були повстанці, бійці УПА, які воювали проти недружелюбного фашизму і більшовизму. Кирчів Роман поділив на дві ключові групи: 1) Тексти, які більшою мірою атрибутивно передають етнічні пісні; 2) пісні в яких звичаєва фольклорність модифікована творчо внутрішньою природою мелодійності. Фольклорист Шимків Петро виокремлює систематизацію повстанських пісень: пісні - марші, пісні – хроніки, повстанські балади, гумористичні твори, повстанські коляди. Притаманною особливістю текстів є те, що вони не тільки народжені руслом українських звичаїв, а є процвітанням жовнірських, стрілецьких пісень національної вокальної майстерності. Серед творців повстанських пісень-Остап Бобикевич, Юрій Лаврівський, Омелян Плешкевич. Іван Повелячск, Богдан Кравців, Богдан Ннжашивськнй, Василь Шульга. З вірою у відродження ними було опубліковано та впорядковано 65 пісень у збірці “Співаник УПА” [IV]. В текстах цих творів вимальовувалися образи вільної, незалежної та сильної Української держави. Головним образом повстанського фольклору постає Степан Бандера. В добірках повстанських пісень простежується багато текстів з тюремними мотивами. Їх основа і стан дає привід вважати, що в більшості випадків пісні складено в обставинах арешту. Саме у в’язниці переважно зароджувалось їх існування, поширення та фольклорна адаптація. Територія Львівщини стала джерелом записаного багатоманітного матеріалу повстанського фольклору.

Отже, стрілецькі пісні, як об’єкт фольклористичних досліджень відтворюють історичні факти, громадські механізми, почуття людей при боротьбі за незалежність.

1.1 Історіографія публікування та дослідження

Пісні січових стрільців виникли ще до Першої світової війни, коли у Галичині створювалися перші січові організації. На початковому етапі головною метою їх постання була просвітницько-пропагандистська діяльність, вивчення і поширення знань про життя Запорозької Січі та її демократичних цінностей. Молодь засвоювала культуру та умови життя козаків, виконувала їх пісні, згодом вони видозмінювались до потреб суспільства. Поступово з'являлись авторські тексти та мелодії, які ставали конвою нового жанру фольклорної творчості. Стрілецькі та повстанські пісні є феноменом військової пісні, якій аналогів у світі не існує.

Стрілецькі пісні найчастіше звучали у західній Україні в міжвоєнний період. Авторами цих творів були учасники війни: Михайло Гайворонський, Роман Купчинський, Левко Лепкий, Антін Баландюк, Микола Угрин-Безгрішний, Антін Лотоцький, Григорій Трух, Богдан Крижанівський. Їх твори актуалізували у своїх наукових спостереженнях Філарет Колесса, Василь Щурат, Іван Брик, Борис Кудрик, Я. Мацюх, О. Копцюх.

Одним із першим збирачів стрілецьких пісень був фольклорист та громадський діяч – Володимир Гнатюк. Свою творчу діяльність він розпочав в роки Першої світової війни. Деякі тексти цього жанру є ілюстративним матеріалом до освітньої розвідки етнографа "Війна і народна поезія" (1916) [3]. Автор вказав у коментарях особу січового стрільця (ім'я записувача чи виконавця), але тексти не були виокремлені в окрему жанрову-тематичну групу.

Під час зміни влади, коли наші землі заповонила радянська "чума", відбулася заборона на виконання стрілецьких пісень, але і це не змогло припинити бурхливу творчість та побутування цього жанру.

Василь Витвицький подав таке визначення пісень з репертуару січових стрільців: *"В їх мелодиці, яка часто спирається на розложених тризвуках, видно не раз брак широкого розмаху. Стрільці залюбки співали походові й історичні пісні перейняті з Великої України з їх широкою мелодикою і оригінальним хором"*

розкладом, все-таки повністю перейняти їх Духа і їхніх найбільше типових рис не змогли”.[14].

Дослідник української літератури Володимир Радзикович звернув увагу, що пісні стрільців відразу перейшли до народної творчості та стали власністю українського народу.

Левко Лепкий був одним із засновників організації Українських Січових Стрільців. Він зібрав достовірні оповіді УСС - з фотознімками, відображенням бойових дій, стрілецькими піснями та віршами. Набули впізнаваності твори, заради яких він доклав подвійних зусиль та створив мелодію і текст.

Пісенна спадщина Романа Купчинського про стрілецький побут сягає понад 80 пісень. Він є одним із найяскравіших представників музикальної царини УСС. Роман досконало зміг написати не тільки про журбу юних січовиків, а й про їх незламність та готовність залишити особистий слід в українській історії.

Михайло Гайворонський організовував військові оркестри. Він творив пісні під окриленими почуттями гордості за Батьківщину. Публікував свої музичні доробки в “Стрілецькій антології” та “Співанки УСС”. Після закінчення війни намагався популяризувати й пропагувати українське музичне мистецтво та створив українську консерваторію.

Василь Щурат у своїй праці "Галицько-українські стрільці" 1849 р [39] писав про Батальйон руських гірських стрільців, у праці він розглянув їх утворення та внески в культурне надбання України. Учений описав добровольців, національне синьо-жовте забарвлення та всенародні протести. Головна Руська Рада опублікувала статтю у Відні в часописі “Свобода” і мала на меті поширити військові звичаї українців.

Антін Лотоцький після спалаху Першої світової війни започаткував інтелігентну, просвітньо-світоглядну формацію “Пресова квартира”, яка займалась накопичуванням, просуванням та захистом матеріалів й традицій УСС.

У результаті наполегливого функціонування Пресової квартири зародилась стрілецька література, друкувались газети. Прес – квартира сприяла покращенню

державного та просвітницького статусу січових стрільців, виховувала обізнаних та вірних Україні громадян своєї держави.

Отже, стрілецька пісня упродовж багатьох років вивчалась, досліджувалась та аналізувалась. Науковці різноманітних профілів були зацікавлені вивченням та розповсюдженням попри репресії.

1.2 Проблема жанрової атрибуції стрілецьких пісень

Філарет Колеса в своїй праці “Українська усна словесність” [29] зранжував тексти за тематичним принципом Так, учений виокремив: соціально-побутові, героїко-патріотичні та жартівливі пісні, а за мелодикою та ритмікою – на ліричні та маршові. У соціально-побутових піснях описується важке життя січових стрільців, висловлюється туга за рідним краєм, батьками та родиною. Твори героїко-патріотичного характеру сповнені ідеєю боротьби за незалежну Україну та вірою в неодмінну перемогу. Пісні жартівливого характеру призначені для підняття настрою та мають виражену антифрустративну функцію, знімають психологічну напругу.

Стрілецька пісня відображає мелодичну традицію переважної більшості жанрів народних пісень та галицької хорової музики. Стрілецькі пісні лягли в основу багатьох аранжувань в українському професійному музичному мистецтві, зокрема творів Миколи Леонтовича, Миколи Колесси, Олександра Кошиці, Кирила Стеценко, Льва Ревуцького, Григорія Верети, Михайла Гайворонського, Богдана Вахняняного, Нестора Нижанківського, Станіслава Людкевича, Василя Барвінського.

Серед стрілецьких пісень є багато знаних і популярних: «Ой, у лузі червона калина...», «Видиш, брате мій...», «Ой, нагнувся дуб високий...», «Ой, з-за гори чорна хмара встала...», «Стоїть явір над водою...», «Гей, на горі там женці жнуть...», «Ой, там за Дунаєм...», «Ой, любив та кохав...» .

“Стрілецькі пісні – це поліфонічне явище сучасного фольклору, яке не має «канонічної» жанрової чіткості та однорідності, а несе в собі ознаки й поезику

різних традиційних жанрів – історичних, козацьких, рекрутських і солдатських, ліричних, побутових і жартівливих пісень, балад та романсів.”- зазначає дослідниця Оксана Кузьменко [19].

Створені у минулому столітті, стрілецькі пісні значно збагатили фонд народної творчості. Вони змістовні, мелодійні та ритмічно досконалі, тому їх з великим задоволенням співає сучасна молодь. Активно триває процес реконструкції та відновлення забутих або заборонених тоталітарним режимом пісень січових стрільців. Ці твори поповнюють духовну скарбницю нашого народу.

Перший варіант пісні "Ой, у лузі червона калина" був створений ще до Першої світової війни та був використаний в оновленій трагедії “Сонце руїни” Василя Пачовського. Ця вистава була поставлена на сцені Львівського театру товариства "Руська Бесіда" 1912 року. Степан Чарнецький зазначав, що вистава зачарувала всіх мешканців Поділля. На правах режисера театру, він вирішив видозмінити слова та мелодію. На жаль, до наших днів варіант цього тексту, не зберігся, але Філарет Колесса і Василь Витвицький припускають, що твір базується на основі пісні «Ой зацвіла червона калина над криницею», яка за жанром є родинно-побутова.

Уперше пісня пролунала у місті Стрий Львівської області. Саме після цього стрілецька пісня звучала в інших галицьких осередках і мала почесний статус “гімн” Січових стрільців. Звучала вона й у виставі трагедії “Сонце руїни”.

Григорій Трух був одним із добровольців в легіоні Українських Січових Стрільців, галицький військовик. Він уперше почув цю пісню від Іваницького-службовця української армії. Григорій був окрилений текстом та вирішив доопрацювати текст і додав строфи про московське військо:

*Марширують наші добровольці на кривавий лан,
Визволяти наших українців з московських кайдан.
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!*

Після проголошення Незалежності України, Федір Погребенник виявив інтерес до історії гімну УСС та його народних варіантів. У своїх дослідженнях він навів приклади лексичних заміни у фольклоризованих версіях. Очевидним є те, що найбільш конкретні історичні назви, які були заборонені у радянський час, були уніфіковані. Наприклад, вираз "стрільці січовії" було замінено на "наші козаченьки", а "московські кайдани" - на "ворожі кайдани".

Пісня швидко набула популярності. Навіть найвідоміший часопис військової історії Львова того часу мав назву «Літопис Червоної Калини».

На Співочому полі хор «Гомін» вперше виконав сучасну версію «Ой у лузі червона калина»

Ускладнений асоціативний ряд «калина = дівчина = Україна», який прозвучав саме у стрілецькому гімні через епічну метафору «зажуреної України», посприяв виникненню нового мотиву – мотиву прагнення розвеселити Україну: «А ми на тую червону калину підіймемо, / А ми нашу *славну Україну!* Гей-гей! *Розвеселимо*».

Український стрілецький фольклор демонструє творче використання стародавніх народних поетичних формул, які поєднують кілька фольклорних концептів: Сум - Радість, Слава, Воля, Україна. Ці формули вже століттями входять до народної свідомості через український символ "триєдності", закодований в гербовому знаку Тризуб та художньо-образній трійці "калина - (дівчина/мати) - Україна - слава". І саме на основі цього поетичного канону виник феномен популярності стрілецької пісенності, зокрема маршової пісні "Ой у лузі червона калина".

Серед найгрунтовніших досліджень цієї наукової проблематики було виокремлено групи найчастотніших зразків стрілецької пісні, таких як: "Їхав стрілець на війноньку", "Видиш, брате мій", "Як з Бережан до кадри", "Човен хитається", "Ой видно село", "Заквітчали дівчатонька", "Гей там на горі Січ іде", "На вулиці сурма грає", "Колись, дівчино мила", "Коли ви вмирили", "В горах грім гуде", "Ой у лузі червона калина".

При аналізі цього матеріалу простерігається авторська пародія на стрілецьку пісню, в результаті якої виникає новий жанр – повстанська пісня. Яскравим прикладом цього жанру є зразок “Зажурились галичанки”:

Зажурились Галичанки тай на тую зміну
Ой відходять Наші Стрільці десь на Україну
Хто ж нас поцілує в уста малинові

Стрілецький фольклор представлений в українському фольклорному контенті такими жанрами: оповідання-спогади, перекази, анекдоти, фольклоризовані та народні пісні, а саме: гаївки, історичні пісні, пісні-хроніки, балади.

У стрілецькому різножанровому контенті провідним є образ січового стрільця, його призначення, почуття, хвилювання і сподівання на реалізацію мети – звільнення рідного краю, власного народу та проголошення української Держави.

Для фольклористів особливий інтерес складає стрілецька гаївка (народний репертуар в 1920-1930 рр.). Їх низка в календарно-обрядовій пісенності репрезентує образ воїна-захисника. Нововведенням стало наповнення тексту громадсько-політичним змістом. Отож, ми спостерігаємо нашарування на ритміку та поетику гаївки як традиційного календарно-обрядового жанру соціально-патріотичного образного ряду. Наприклад, стрілецька гаївка «Заспіваймо, паніночки!»:

*Най воскресне Україна, Сріблом-злотом замаїна. Най воскресне, най прибуде
Поміж українські люди. Нарід єї привітає, “Ще не вмерла” заспіває. Ще не вмерла
тая слава, Що п’ятсот літ в степу спала.*

Виконують стрілецькі гаївки юні дівчата та діти в процесі ритуального танцю на Великодні свята. Низка мотивів, які з’явилися в гаївковому циклі: убирання квітами стрілецької могили, молитва за мертвими героями, звертання до покійних стрільців. Такі гаївки містять звичаєві мотиви: розлука дівчини зі стрільцем, виїзд на війну, перед подружжя конвергенція, даремне очікування коханого.

Отже, стрілецька пісня поліфонічна та охоплює різноманітні тематики й мотиви.

1.3 Генеза стрілецьких пісень та сучасний стан побутування

Стрілецька пісня є частиною національного надбання, яка описує українську історію через пісню. Війна збудила в суспільстві почуття гордості, любові та державницького самоусвідомлення себе як українця. Стрілецькі пісні утворювались та продовжують побутувати в різний період й окреслюють боротьбу і мужність воїнів. В XXI столітті стрілецька пісня стрімко трансформується під сучасні реалії українського життя. Їх співають не тільки на фронті або тилу, але й в повсякденному житті громадяни України різних регіонів.

Українська пісня "Ой, у лузі червона калина" здобула сучасних овацій з перших днів повномасштабного вторгнення російської федерації на землі України, коли лідер гурту "Бумбокс" Андрій Хливнюк заспівав її на Софіївській площі. Публікація відразу стала естафетою для запису подібних відео та поширилась у всіх можливих соціальних мережах. Цей хіт став символом боротьби та незламності українського народу, об'єднав та одухотворив кожного.

Саме спосіб поширення пісні через соціальні мережі став тим генератором актуалізації твору, що забезпечив її швидкісну трансмісію та охопив велику фольклорну аудиторію

Український народ з давніх-давен високо цінував вербу та калину і часто використовував образи цих традиційних наших земель рослини як символи своєї культури та ідентичності. В національному фольклорі частотними є образи верби і калини. Ці міфологічні концепти знайшли своє відображення у різних жанрових формах ("Без верби та калини нема України"). Віз найбільш архаїчних зразків (приміром, обрядових текстів) і новітніх – калина символізує жіноцтво, материнство, Україну.

Образ куща калини залишається дуже активним символом в архаїчних зразках обрядової пісенності та продовжує жити як символічний образ у народній традиції. В різних жанрах календарних циклів - зимового та літнього - які й досі функціонують у народній традиції, можна знайти твори, в яких згадується куш калини.

У родинно-побутових баладах кущ калини також часто символізує передчасну смерть і місце поховання знедаланої молодої людини, зокрема нелюбої "чужої" невістки. Пара символічних образів "калина – Україна" розвивалася в стрілецькій пісні літературного походження, зокрема, "Йшли стрільці до бою та й через поля" та "Ой впав стрілець у край зруба", авторство яких належить Михайлу Гайворонському. Згодом, у повстанських піснях ці образи стали ще більш увиразненими.

Також пісню «Ой у лузі...» перекладено багатьма іноземними мовами – це і є підтвердженням її визначної популярності і фольклоризації. На підтримку України русини-українці з сербського краю Воєводина створили свою версію "Червона калина" у сербському перекладі 28 березня 2022 року. 7 квітня того ж року німецька співачка Марлейн Маас виконала перший куплет пісні німецькою, англійською та французькою мовами, а грузинський співак Ладос Кучухідзе на мелодію "Червоної калини" створив авторський текст, провідною темою якого став осуд кровожерливої червоної імперії. Поет-пісняр Сильвек Шведа оприлюднив повний переклад української пісні на польську мову 20 квітня, а Володимир Дейнеко, українець з Нью-Йорка, переклав всі п'ять куплетів "Червоної калини" на англійську мову. Також, співачка Наталі Деніз виконала цю пісню гагаузькою мовою.

Нині стрілецьку пісню виконують не тільки професійні виконавці, а ще українські діти різного віку. Найвідомішим прикладом сьогодення стала п'ятирічна киянка Олександра, яка в березні 2022 р. два місяці перебувала у Львові. Кожен ранок вона заспівувала стрілецьку пісню, демонструючи свою патріотичну позицію: *«Ой у лузі червона калина похилилася, // Чогось наша славна Україна зажурилася. // А ми тую червону калину підіймемо // А ми нашу славну Україну, гей-гей, розвеселимо...»*

У Львові встановили світовий рекорд із наймасовішого виконання пісні «Ой, у лузі червона калина». Ця пісня є одним з головних символів перемоги українців над ганебною рашистською навалою. Попри російську окупацію з 2014 року

стрілецькі пісні не припиняють свого існування. Пісня наперекір прогресує та лунає з уст українців та солдатів.

Оксана Кузьменко зазначила два рівні фольклоризму стрілецької пісні:

«1) функціональний – з'явився із суспільної природи фольклору і знаменується наступними умовами його буття. Це було пов'язано з високим психологічним рівнем українських снайперів. Стрілецькі хори, товариство творчих колективів та їх проповідницька діяльність допомогли зародити стрілецьку пісню. Поважним мірилом фольклоризму є словесна форма відображення та резерв; 2) спадковий – спрямований на ознайомлення творців стрілецьких пісень з художніми навичками українського пісенного фольклору з наголосом на народній поезиці. Фінальне стало особливою ознакою багатьох грядучих фольклоризованих робіт. Зокрема це помітно в перетворенні звичаєвих тем і мотивів із козацьких, солдатських, ліричних пісень і балад» [13].

З 2009 року в місті Хуст проходить щорічне змагання стрілецької пісні “Красне поле” в Закарпатському театрі. Провідна ідея фестивалю полягає в поширенні стрілецької пісні та текстів, пов'язаних з національними досягненнями українців, на широку аудиторію. Конкурс має особливе значення, адже саме в цьому театрі в 1939 році анонсували незалежність Карпатської України. Захід почався з хвилини тиші за полеглими січовими стрільцями та воїнами в російсько – українській війні. Попри коронавірус та повномасштабне вторгнення конкурс останні кілька років проходить в змішаному форматі. В 2024 році 117 колективів виявили бажання взяти участь і позмагатись з фольклорними ансамблями. Представники були з 14 областей України, які продемонстрували більше 300 творів.

Отже, стрілецька пісня слугує важливим інструментом для підтримки морального стану, збереження традиції, згуртованості і бойового запалу. Попри плин часу стрілецька пісня не втратила свого значення, а навпаки збагатилась та інтерпретувалась. Вона об'єднує людей та зміцнює етнічну самоідентифікацію. Сьогодні є потвердженням тези Івана Франка про можливість реактуалізації

«культурних пережитків», оскільки запит фольклорної аудиторії та відповідна етнографічна/історична/політична ситуація можуть актуалізувати певний репертуар фольклорних текстів, який тривалий час, здавалося, перебував на маргінесі частотного вжитку.

РОЗДІЛ II. Генеза фольклору війни в національній культурній традиції

Термін “воєнний фольклор” виник на основі козацького епосу під час Першої світової війни. Однак традиція мілітарного фольклору сягає своїми витокami часів оборони руських земель, козаччини. Війна безпосередньо впливає на процес збору та фіксації фольклорного матеріалу. Існує ризик зникнення етнографічної спадщини через: міграцію, втрату артефактів, носіїв фольклору, зв’язку з культурними цінностями та неможливість виконання регулярних календарних практик. Простежується важлива тенденція, попри складні часи суспільство продовжує формувати національну ідентичність, відроджувати фольклор та передавати традиції наступним поколінням.

Фольклорист Володимир Гнатюк порушив питання про регулярну фіксацію текстів про війну. Він створив питальник, щоб записати жанрову різноманітність та приклади текстів. Саме у суспільно-побутових піснях поширеною є тема війни. Пісня виконує горизонтальну (поширення серед людей одного віку) та вертикальну трансмісію (від старших до молодших). Ця система гарантує усталеність фольклорних звичаїв, сприяючи пісні завжди бути на “плаву”. За допомогою цих процесів пісня зберігає своє значення та закарбовує матеріал для наступних поколінь. Домінантними сюжетами є: покидання батьківської хати, розлука з близькими. Найпоширенішими мотивами суспільно-побутових пісень є: смерть, сум, мука, загроза.

Володимир Гнатюк вважав, що ключовим завданням для фольклориста-польовика є фіксація людської думки/судження про світову війну. Під впливом ученого висловили бажання долучитись до збору фактологічного матеріалу широке коло зацікавлених: викладачі, січові стрільці та громадські діячі. Таке єднання інтелігенції з пересічними землеробами довкола ідеї спротиву, що трансливали зразки народної творчості, свідчить про консолідуючу функцію фольклору, про актуальність для різних соціальних прошарків українства засадничих принципів національної смислогенерації: свободи, нескореності перед поневолювачем, патріотизму.

Упорядкування та аналіз текстів періоду Першої світової описані в монографії Романа Кирчева, яка продовжує бути основою для подальших досліджень. У своїй праці "Двадцять століття в українському фольклорі" [12] Роман Кирчів описав, як звичаї та фольклор пристосовувались до актуальних обставин. Найбільше він цікавився, як радянська пропаганда експлуатувала фольклор в компартійних інтересах, продукуючи фейкlorні зразки, так звані симулякри. Ця праця – значущий внесок у теорію та історію вітчизняної науки про народну творчість, оскільки охоплює своїм аналізом значний масив фольклорного матеріалу та порушує низку політичних та соціальних проблем, що віддзеркалюють правдиві народні тексти.

Суттєву частину текстів воєнного фольклору займають сатиричні мініатюри, де присутні топоніми. Завдяки цьому можна відобразити карту бойових дій та вказати локації з історичним значенням:

За Жовкву стріляли,

За Львів гроші дали,

За Золочів кров проляли,

А Перемишль чорти взяли [16]

Значну частину фольклорних текстів зібрали та записали поранені [16], які проходили лікування в австрійських та угорських шпиталях. Одним із респондентів, приміром, був небоєздатний військовий Павло Грона, який подав "Піснь воєнна до Пречистої Діви Марії". Більшість з авторів були селянами без досвіду, але завдяки природженим здатностям та досконалому володінню фольклорним матеріалом змогли спродувати нові мотиви в пісенний жанр. У зібраних текстах переважають ліро-епічні твори з напруженим сюжетом. За жанром мають схожість до історичної балади. Оксана Кузьменко такі тексти розподіляє у монографії "Драматичне буття людини в українському фольклорі" на: 1) думка воєнна; 2) воєнна пісня [16].

Заголовки формуються за хронологією воєнних подій ("Пісня жовніра в битві на Угорщині"). Тематика текстів: відображає воєнні випробування, мобілізацію, травму, смерть, біографію військових.

Визначальною зміною в фольклорному середовищі Першої світової війни стала індивідуальна авторська та анонімна поетична творчість, у якій синтезується персональний та колективний досвід. Представник Закарпаття Петро Милославський надав текстологічний та етномузикологічний аналіз особливостей текстотворення періоди війни у статті "Война в руській народній пісні" [25]

Нестандартним для періоду першої половини ХХ століття стали віршовані листи селян до рідних, які перебували на фронті. Найтужливішим є римовані послання з російського полону або Італії. Провідною тематикою текстів є: розлука з батьківщиною: *"Зійшло сонце із-за степу, зеленого гаю"* ; *"Прошу вас, рідна мати, мені відписати, Що там в рідній Україні нового чувати"* ; *"В Італії доріжечка каменем набита"* [30]

Поодинокі поетичні листи з передової були оприлюднені в поствоєнних журналах, зокрема в стрілецькому календарі-альманасі "Червона калина", який публікував тексти Січових стрільців про рідну мову та Батьківщину. В більшості випадків листи отримувала організація "Український жіночий комітет допомоги пораненим воякам", волонтери якого мали зацікавленість у допомозі травмованим.

Сентиментальним і зворушливим до серця є жіночі листи написані "до мужа", "до мужа в неволі". Ці листи мають мотиви, які відтворюють тенденції воєнної сучасності. Війна зруйнувала спокійне життя людей, залишивши дітей, жінок, та людей похилого віку без головного члена сім'ї - чоловіка. Зміни в складі родини були особливо помітними на свята або під час сільськогосподарських робіт: *«Ідуть свята сумненькіі І тяжкі морози, // Як ми будем святкувати? // Ой Боже-ж наш, Боже; А жінка плаче: // "Мужа нема – А хто нам посіє, як прийде весна?"*

Вагомим фактором існування народної творчості Першої світової війни стало зростання відсотка необрядових текстів в актуальному доробку представника

традиційної селянської культури та активація процесів прирощування новітніх, а саме – воєнних смислів у фольклорі.

Стрілецька тематика періоду Першої світової війни відіграє важливу роль у формуванні ідеологічного повідомлення та сприяла покращенню морального стану вояків. Вона представлена в оповіданнях, хронікатах та фабулятах. Часопростір переказів базується на темпоральних опозиціях: “отоді”/ “зараз”, “до”/ “після”.

Прикметно, що особливим суб’єктом текстотворення, а відтак виконавства була молодь. Легіон УСС як надзвичайне військове угруповання, до складу якого входила молодь Галичини й Буковини. В своїй праці Ірина Таран зазначила: "Склад УСС за віком був чи не наймолодшою військовою формацією в часи Першої світової війни. Її членами були добровольці, підготовлені переважно різними українськими товариствами – "Січ", "Сокіл", а також студенти університетів, навіть учні вищих гімназійних класів...Як колись у козацькому і січовому війську, так і тепер, січова стрілецька пісня стала невід’ємною частиною душі і побуту УСС. Юнацький, життєрадісний настрій, буйна стрілецька душа, патріотичні почування новітніх українських вояків – з повною силою виливалися з грудей: спершу як чудова українська пісня із усіх просторів української землі, а пізніше, як власна, уже ними створена стрілецька пісня" [26,147]. З моменту заснування УСС стрілецька творчість під час війни була необхідним компонентом життя побратимів.

Знищення Карпатської України (1938-1939) через збройний конфлікт проти задумів Третього Райху стало каталізатором та початком Другої світової для українського народу [16]. Фольклор до – і повоєнний – суттєво інший за ідеєю та походженням. Лінгвіст Іван Панькевич записав патріотичні коломийки, в яких описувались: мадярська жорстокість, життя партизанів, боротьбу січовиків. Дослідження наявних рукописів демонструє, що первинними є новотвори цього періоду з історичними персонажами та політичними діями втрачено.

Основу етнографічних політично-громадських джерел зафіксували місцеві дослідники Закарпаття: Ю.Турияниця, Ю.Бойчук та інші. За працею Оксани

Кузьменко "Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження" [16] можна зробити висновок, що більшість історичних переказів мають фабулу про зраду, тортури, смерть і арешт. Загалом сукупність текстів відтворює фольклорну воєнну оповідь. На них базуються перші фольклорні експедиції, підсумком якої є те, що Карпатська Україна збагатилася і мала значний вплив на новотвори 1930-років.

Розповсюджувати фольклорні новотвори з фронту рідною для українців мовою стали радянські ЗМІ. На сторінках видання друкували тексти традиційного героїчного фольклору, казки та прислів'я. Спостережливі відгуки учасників свідчать про підроблений характер таких публікацій. В сучасному сприйнятті усної народної творчості можна іменувати терміном "фейкlor" та "фолькінес".

Опубліковані в повоєнний час тексти дають можливість описати психологічні фактори формування фольклору, інтенсивну ліризацію музичної композиції. В кризову фазу війни науковці намагались зафіксувати автентичний фольклор. Основні завдання місії полягало у фіксації: текстів УПА, приповідок та гуморесок, легенд й вірувань.

Справитись з понівеченим полотном фольклоротворчого процесу намагались автори українського часопису, які публікувались в німецько-окупаційному середовищі. Для прикладу часопис "Нація в поході" публікував в Берліні матеріали про фольклор, історію та освіченість. Найбільшу увагу приділяли звичаям і культурному доробку. Інший журнал інтелігенції "Дозвілля" публікувався в Саксонії і був розрахований для українців в остівських таборах (острабайтерів). Певну діяльність, орієнтовану на захист записів, реалізували українські газети: "Звільнена Україна", "Нова Україна" та інші. Всупереч фашистській кампанії певні журнали друкували в особливих розділах українські святкові звичаї.

Під час Першої і Другої світових війн українці безпосередньо залишили свій відбиток і змогли розширити фольклор додатковим значенням образу ворога. Помітного розквіту цей образ набув в повстанському фольклорі через мотив помсти: "Ми будем *ворогів* стріляти / Нехай зазнають *московські кати*". Загальний

образ ворога є важливим і сталим елементом у фольклорних текстів. За Оксаною Кузьменко: “У народних творах, які виникли упродовж періоду двох світових війн, актуалізуються базові фольклорні мотиви, так звані “сталі епічні сегменти”, пов’язані з мотивами “випробовування героя” та “протиборство героя та антипода”. Їхніми структурними складовими, які кодують, передають у часі й просторі важливу інформацію про головних суб’єктів дії, виступають три мотиви: 1) “ворог наказує катувати героя (героїв)”; 2) “вороги знаходять і знищують героїв”; 3) “вороги забирають героїв у полон” [16]. Наприклад: “Ой повіяв буйний вітер над степами, // Де боролись наші хлопці з хоругвами.// Де боролись наші славні хлопці молоденькі, // Там панують, бенкетують воріженьки”.

Аналізуючи фольклорні тексти Першої та Другої світових війн простежуються спільні аспекти в зібраних матеріалах двадцятого століття. У цих текстах є чітко окреслені мотиви, які відтворюють: розлуку з рідними, полон, неволю, випробування і тугу за Батьківщиною [Додаток 17-19]. В текстах описані жорсткі тортури військовополонених, через які їм довелось пройти. Крім того серед створених текстів під час світових війн є спільним різноманітний образ “ворога”, який підлаштовувався під всі контексти та обставини українського життя. Ці спільні риси об’єднують фольклорний матеріал Першої та Другої світових війн, що, в свою чергу, є культурним надбанням для майбутніх нащадків.

Отже, усупереч всім ризикам зникнення культурної спадщини було зібрано листи, пісні, балади, мініатюри, матеріал добре зафіксований. Попри репресії та спроби знищити фольклор, українці публікувались й зберегли значну частину культурної спадщини.

2.1 Еміграція українців

Світові війни масштабно вплинули на міграцію українців. У різні історичні періоди вони були змушені рятуватися від політичних переслідувань, голоду та економічної кризи на чужині. Більшість відчували ностальгію, яку намагались подолати через листи та щоденники. Емігранти описували Україну в

наймальовничіших фарбах та складали пісні про бажання повернутися додому. Тексти почали формуватися ще до приїзду, під час дороги в жахливих несприятливих умовах. Першим переселенцям з України під час Першої світової війни місцеві надали статус колоністів. Емігранти створювали громадські організації, щоб зберегти свої інтереси та національну єдність. На збереження культурної спадщини впливали науково-культурні інституції країн, де перебували українці.

Період кінця XIX – початку XX ст. виразно відтворений у фольклорі завдяки політичним біженцям, які насправді були інтелігенцією і зосереджувались на індивідуальній творчості, а не колективній, що є притаманним для селян. Всі написані тексти протягом першої емігрантської хвилі було прийнято вважати “заробітчанськими”. Серед їх фольклору переважають пісні та прислів'я, де превалюють мотиви важкої фізичної праці та несприйняття чужинського краю.

Друга хвиля еміграції була спрямована на захист спотворених на батьківщині українських наративів. Громадяни намагались зберегти фольклорно-культурну взаємодію та запобігти зникненню української мови й асиміляції. Дорослі прийняли рішення ізолювати від зовнішнього впливу своїх нащадків, щоб не втратити зв'язок з етнічною культурою. Діти докладали зусиль, щоб бути представниками інтелектуального середовища, але через це залишились у фінансовій скруті та самотності.

Третя хвиля еміграції малодосліджена через анексовані території та неволю. У повоєнний період Другої світової війни жертви переслідувань і полонені повертались на рідну землю. Спалах еміграції створили “переміщені особи”: до них належали депортовані, військовополонені та ті, хто працював на ворога. Після війни ніхто з них не планував повертатись додому, адже їх чекали розслідування та в'язниця. Під час “хрущовської відлиги” українських євреїв та інодумців примусово виселяли. Дівчата намагались вийти заміж за іноземців або молодих фахівців, щоб отримати “шлюбну” еміграцію і виїхати за кордон. Науковці не вважають даний період четвертою хвилею міграції.

Попри масову українську еміграцію на закордонних теренах з'являється діаспора. Завдяки цьому явищу відбулась природна екзистенція нації та об'єднання культурної спільноти.

«Діаспора (від грецьк. – розсіяння) – 1) частина певної етнічної спільноти (народу), яка постійно проживає поза межами історичної батьківщини в іноетнічному чи інонаціональному середовищі на правах або зі статусом національно-культурної меншини; 2) етнічна меншина, яка зберігає зв'язок зі своєю батьківщиною, національні традиції тощо». [6].

Реалії російсько-української війни зробили тимчасово переміщеними особами та емігрантами мільйони українців, які рятуючись від повномасштабної навали рашистів мігрували у віддалені від лінії фронту регіонах України чи за межі держави. Таким чином, ми стали свідками 5-ї хвилі еміграції.

Діаспора у різні історичні періоди намагалася різними способами зберегти власну ідентичність і важливим інструментом такої самоідентифікації була і залишається автохтонна культура. В наші дні за допомогою інтернету було створено сайт, де українські емігранти отримали змогу ділитися своїми поезіями та піснями. Особливо завзятими творцями фольклору є діаспора Канади, більшість яких із заходу України. Зацікавленість сьогоденних емігрантів вказує на те, що новий потік переселенців здебільшого репрезентують робітники та селяни. Їх фольклор відображає труднощі та риси модерного часу, реалізуючи широкий спектр функцій: починаючи з виправдання перед самим собою до захисту етнічної самобутності й підтримки комунікації з рідним краєм. Батьківщина в народній творчості емігрантів виступає, як “медикаменти від журби” та має врівноважувальне значення. Поширеними жанрами є пісні і прислів'я. В пісенній творчості прослідковується, як позитивне, так і упереджене відношення до батьківщини. Що не можна висловити про прислів'я - образ вітчизни романтизується.

Композитор Михайло Гайворонський, як тільки виїхав до Америки в місто Бунсокеті почав займатись музичною українською діяльністю емігрантів. Він

очолював ансамбль, хор, викладав для оточення українських емігрантів. Михайло створив велику кількість текстів і стрілецькі пісні на слова вітчизняних поетів і музикантів.

Отже, попри масову еміграцію було збережено проукраїнські наративи, зв'язки з етнічною культурою та національну єдність. Завдяки патріотам, які підтримали мовну ідентичність, ми маємо пласт фольклорних текстів, відтворені традиції й звичаї.

2.2 Особливості фольклорного текстотворення періоду російсько-української війни

Століттями радянська система викорінювала українські здобутки та надбання, однак український фольклор, попри окупацію продовжує жити та навпаки набирати обертів.

Щоденно в інтернеті військові та журналісти оновлюють свої соціальні мережі тенденцією до актуалізації малих фольклорних форм сугестивного характеру, де українські бійці надають “друге життя” архаїчним текстам, які втратили свою актуальність з плином часу. Під час повномасштабного вторгнення фольклористи побачили чітку тенденцію появи лайок, замовлянь та прокльонів в сучасному українському мистецтві.

Наразі ми спостерігаємо два напрями фольклорного текстотворення

1. Інтернет-лор
2. Актуалізація класичних фольклорних форм через їх варіанти

Постання фольклорних новотворів сучасних варіантів давніх зразків обумовлюється не лише новими реаліями ворожої навали колись «братнього» народа-сусіда, а й новими шляхами фольклорної трансмісії, спричиненого технологічним прогресом та активним використанням соціальних мереж. Ці засоби комунікації суттєво пришвидшили процеси взаємодії адресанта та адресата та значно розширили фольклорну аудиторію. Опосередкована трансмісія стала, за нашими спостереженнями, домінантною формою поширення воєнного фольклору,

хоча, звичайно, не єдиною. Локальніші фольклорні аудиторії, як-то, окремий військовий підрозділ, волонтерська група тощо і далі здійснюють фольклорну комунікацію на рівні прямої нарації.

Модерні тексти так само, як і більш давні героїзують повсякдення наших захисників. Прикметною ознакою фольклору російсько-української війни є активне уведення у текст образу тварин: вони зігрівають воїнів у холодну пору, віщують небезпеку, а також домашніх улюбленців, яких люди рятують, ризикуючи власним життям, чи ж, навпаки, тварини, які зберігають життя людям, як, наприклад, пес Патрон. Прикладом сучасної міфотворчості може бути низка варіантів мему “привида Києва”.

Спільне між стрілецькою піснею і сучасними мемами на мілітарну тематику є мотиви: нескореності перед супротивником, героїзації воїна-захисника свобод, демонізація ворога засобами іронії та гротеску. Ці процеси слугують висловом народних міркувань і емоцій, зберігаючи культурну спадщину для наступних поколінь.

Також треба зазначити, що стрілецькі пісні і меми виконують психотерапевтичну функцію, що спрямована на стабілізацію психо-емоційного стану та уявно мінімізує рівень загрози. Завдяки метафоричності образів фольклорних текстів досягається подолання психічної травми; сталі образи-символи утверджують тяглість та непереборність національних ідеологем, а відтак утверджують у свідомості виконавця віру у перемогу; мотивемна парадигма воєнного фольклору, уведена в науковий обіг Оксана Кузьменко, доводить їх актуальність і для сучасних новотворів, а отже, ми можемо стверджувати, що процес фольклорного текстотворення є неперервним, незалежним від способу його трансмісії.

Серед перших, хто виокремив поняття цифрового фольклору був Бертран Бронсон. Він досліджував музичне мистецтво як складник цілісного фольклорного тексту. Бертран Бронсон зазначив продуктивність комплексного підходу до аналізу твору як синтезу мелодики та вербального субтексту. Тобто, його дослідження є

основою для розуміння, як цифровий фольклор впливає на традицію і продовжує її в часі. Інтернет-фольклор так само як і традиційний фольклор є результатом колективної творчості. Бертран Бронсон зауважив на активному вжитку у текстах інтернет-лору просторіччя та ненормативно ї лексики.

У.Фокс проаналізував певний текстовий масив та виокремив види та функції електронного жанру:

- Усна народна творчість про комп'ютери;
- Усна народна творчість отримана за допомогою комп'ютерів;
- Усна народна творчість створена за допомогою комп'ютерів [4].

Модерний фольклор, що постав під впливом російсько-української війни, має своїм опертям і продовжує мілітарні традиції мілітарний досвід попередніх поколінь. Такі жанрові форми фольклору, як замовляння, прокльони є найчастотнішими проявами міфологічного мислення у контенті російсько-української війни. Сучасники склали пісні фольклорного жанру, які спрямовані та призначені для ворога. Це стає елементом культури в інтернеті, що в свою чергу говорить про розцвіт фольклорних мотивів в сучасному світі.

1)Для прикладу проаналізуємо пісню Енджі Крейди на слова Людмили Горової – "Враже": *«Сію тобі в очі, сію проти ночі // Буде тобі, враже, так, як відьма скаже // Скільки, враже, півень вночі кукуріка //Стільки днів у тебе доживати віка [V].*

Цей приклад відображає магічну формулу захисту з елементами прокляття, яка спрямована на ворога.

Ми спостерігаємо, як в процесі фольклоризації цієї пісні виник варіант «Буде тобі, враже, як Залужний скаже». Отже, популярність пісні серед українців свідчить про високий рівень конвенційності між авторами та аудиторією. Така узгодженість є наслідком уведення в авторський текст народнопоетичних образів-символів: пристрій, пекло, смерть, відьма, де відьма – провідник волі упосліджених. Рефрен: *Буде тобі, враже, так, як відьма скаже* – елемент магічного заклинання. Автор звертається до вищих сил, до Бога.

Іншим прикладом магічної здатності жінки впливати на ворога є новітня мілітарна пісня, яка постала на основі традиційної календарно-обрядової русальної пісні. Отож, ми фіксуємо міжжанровий перехід: календарно-обрядова → мілітарна пісня. Проводячи зіставлення сучасного та традиційного варіантів можна побачити художній паралелізм, що має певну прогностичну ідею: «Русалка = хтонічний персонаж, представник чужого світу» → «ворог = представник чужого світу, потенційний претендент на перехід у хтонічний світ»: "щоб русалонька не ходила" = "щоб до нас воріженьки не ходили": *«Проведу я воріженьки до кордону// Сама вернусь, молодая, аж додому //Проведу я воріженьки аж у щирій бор //Сама вернусь, молодая, аж до батька в двор»* [VI].

Світ стає модернізованим, впроваджує інновації та збільшує технічні можливості. З появою інтернету соціум має можливість за короткий проміжок часу розповсюдити та поширити вихор інформації для своїх читачів. Під час війни став загальновідомим для користувачів інтернету візуальний фольклор (меми, фотожаби). Запровадив термін у вжиток британець Річард Докінз, скоротивши грецьке слово "мімема", яке має переклад «наслідування».

Сергій Черемкін досліджував цей жанр і зміг виокремити його характеристику: «...відтворюваність, єдність компонентів, їхня неподільність і цілісність, що створює вислів, зворот, текст» [37, с. 115].

Інтернет- меми мають свій розподіл на групи: креалізовані (малюнок, письмовий матеріал) і текстові. Для того, щоб мем став культовим використовується креалізований формат.

Як приклад можемо навести публікації з українських соціальних мереж, поширені під час російсько-української війни. Першим проаналізуємо мем про відкриття підприємництва в тимчасово окупованому Криму та кремлі. У 2022 році після перших довгоочікуваних вибухів на території росії розпочався мережевий гумор про бавовну. Українські бізнесмени не довго вагались і почали сперечатись, хто з власників першим відкриється на нових територіях. Rozetka випередила всіх і "забронювала" собі місце в замку Ластівчине гніздо. [Додаток 11]

Супермаркет “АТБ” вирішив підтримати ініціативу та зарезервували собі місце на першому поверсі, запрошуючи приєднатись Нову пошту, Алло, Цитрус, Київстар та Укрпошту.

Наступним для прикладу, ми, обрали мем про пса Патрона. [Додаток 12] Собака - сапер допомагає розмінювати вибухонебезпечні предмети та обстежує територію. Все почалося з опублікованого фото песика, яке одразу стало мейнстримом. Гурт Karta Svitа написали пісню, присвячену Патрону, яка стала справжнім хітом. Завдяки своєму популярному образу песик зібрав донати для ЗСУ, підтримав емоційно – позитивний стан та відвідав разом зі своїм хазяїном інтерв'ю. Патрон став настільки культовим серед українського народу, що з'явилися меми, мультфільми, іграшки, фонд, мерчі, колаборації та стінопис в честь маленького хвостатого друга.

Популярним на початку повномасштабного вторгнення став образ Привида Києва. Це льотчик, який боронив небо України та зміг запобігти повітряним атакам ворога. Як виявилось, це не одна людина, а узагальнений образ пілотів сорокової бригади тактичної авіації. Після феєричних подвигів з'явилися меми, присвячені доблесному Привиду, які сприяли покращенню морального стану українців та підвищували бойовий дух народу [додаток 14].

Ще однією групою візуального фольклору є меми про хлопчика, героєм якого став Юліан, не звернувши уваги на голівудську кінозірку в кав'ярні. Анджеліна Джолі не анонсовано приїхала у Львів у квітні 2022 року, щоб підтримати постраждалих від ракетного удару. Восьмикласник в лічені години став зіркою, меми з його фотографією розлетілись усіма соціальними мережами. Користувачі Інтернету створили меми, в яких порівняли актуальні теми того часу з байдужістю та урівноваженістю Юліка [додаток 13].

Конотоп – місто Сумської області України, де відбулася в 1659 році Конотопська битва. Історія повторюється, оминуті аналогію з російсько-українською війною – не вдасться. 2 березня 2022 року мешканці міста пригрозили окупантам конотопськими відьмами [додаток 15]. Відьма в українському

фольклорі обдарована надзвичайними чарівними здібностями. Такі жінки розуміються на магічних практиках та можуть зашкодити тим, хто перейде дорогу. Саме тому українці погрожували непроханим гостям: “Ти взагалі знаєш, де знаходишся? Це Конотоп. Тут кожна друга жінка – відьма.” [Ш] Покликаючись на відому повість Григорія Квітки-Основ’яненка «Конотопська відьма» герой відео попереджає, що люди вороже налаштовані і не здадуть своє місто загарбникам. За жанром сказане чоловіком є шиболет, через те, що тільки українці зможуть зрозуміти суть вислову.

"Шиболет - мовна особливість, за якою можна впізнати групу людей, зокрема, етнічну. Своєрідний "мовний пароль", який несвідомо видає людину, для якої ця мова - нерідна", - трактує онлайн Словник іншомовних слів Шиболет за походженням має єврейське коріння і перекладається, як “течія”. Через те, що в говірці єфремлян не існувало звука “ш”, вони артикулювали, як сіболет. Нині в українській сучасності найпопулярнішим прикладом шиболету є “паляниця”.

На четвертий день війни на Херсонщині, в селі Любимівка, місцеві роми проявили свій норів і викрали російський танк [додаток 16]. Вони використали фермерський трактор, прив’язавши його до бронемашини, та відправились в бік українського війська. Окупант намагався наздогнати броньовик, але план провалився. Це одне з підтверджень фрази: “На чуже не зазіхаєм, але й свого не віддамо”. В нинішній уснопоетичній формі перспектива й міць ромів нерідко утрирується, а супротивник іронізується: “Небезпекою для росіян є циган-привид” [додаток 16] . “У сьогочасному ж фольклорі циган постає таким, що йде в ногу з науково-технічним прогресом: краде вже не живих коней, а інші засоби пересування, потужність яких, однак, вимірюється в кінських силах. Якщо на початку двадцятого століття це були коні, на початку 2000-х років – машини (стереотипне уявлення), то у 2022 році це танки та бронетранспортери. Як було зазначено вище, приводом до масової колективної творчості став реальний факт, коли цигани вкрали російський танк. Такою була відповідь ромів на ворожу агресію.” [5, 91]

«У зображенні циган та інших етнічних персонажів український драматично - видовищний фольклор виробив свої традиції формування стереотипного образу. Він відзначається певними мовними характеристиками, клішованими деталями одягу, аксесуарами і нарешті – набором конкретних ігрових сюжетів». Аналізуючи образ цигана в календарно - обрядовому фольклорі, автор фіксує факт «асоціативного зближення двох різнорідних спільнот», одним із яких є етнічні роми [Курочкін 2008: 259, 266].

Суперечливе питання полягає в тлумаченні мемів як фольклорну норму, через те, що їх існування короткотривале. Але у різних визначеннях категорії «фольклор» не зауважено конститутивною його ознакою довготривалий час функціонування. Тому ми схильні так само опиратися на такі ознаки як: конвенційність смислів ретранслятора й аудиторії, варіативність, синкретизм (поєднання відеоряду та вербального складника). Для прикладу мем може бути створений давно, але має змогу адаптуватись до сучасних реалій, змінюючи одну з частин: «Ми не з такої сім'ї, як другі, ми багаті» = «Ми танка вкрали» [додаток 16].

Наші сучасники зробили адаптацію українського прислів'я “який день, такий і пожиток” на “який рік - такі і меми”. Мем-культура в Україні активно функціонує, з'являються нові теми для створення візуального фольклору.

Мем – це не тільки розважальний жанр, але й актуальний елемент фольклорної культури, через призму якого можна відобразити політичні утиски, злочини та висміяти соціальні проблеми.

Народ не завжди сприймає меми серйозно, хоча вони несуть важливе значення для суспільства. Вони об'єднують народ спільною й актуальною темою для обговорення та надають можливість проявити творчу харизму у створенні словесно-візуального контенту.

Отже, під час повномасштабного вторгнення фольклор залишається важливим складником сучасного культурного простору, осучаснюється та набуває нових смислів. Завдяки новітнім технологіям інтернет-ресурсів фольклор стає більш доступним у використанні для всього світу. Інтернет надає можливість назавжди

зберегти фольклорні матеріали у доступі і не турбуватись за їх втрату. Поширення і публікація відбуваються за допомогою горизонтальної трансмісії за допомогою цифрових можливостей.

ВИСНОВКИ

Історія дослідження воєнного фольклору починається з моменту, коли фольклористи звернули увагу на усну народну творчість, що виникала під час воєнних конфліктів. У різні періоди війни та повоєнного відновлення збиралися та аналізувалися пісні, легенди, замовляння та інші форми усної народної творчості.

З початку ХХ століття провадилась активна експедиційна робота, метою якої було накопичення фактологічного матеріалу та його документування. Сподвижники національної ідеї намагалися зберегти ці тексти, розуміючи їх значення як неофіційних хронікальних джерел.

У радянські часи дослідження воєнного фольклору часто мали пропагандистський характер. Проте деякі науковці продовжували вивчати фольклор з метою збереження історичної пам'яті.

З розпадом Радянського Союзу та відновленням незалежності України дослідження воєнного фольклору набули нової актуальності. Війна на Донбасі та повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинили новий сплеск інтересу до цієї теми. Сучасні дослідники вивчають не лише традиційні форми фольклору, але й нові цифрові форми, такі як меми та інтернет-лор.

Воєнний фольклор є неоціненним джерелом інформації та має кілька важливих аспектів: фольклорні тексти документують реальні події та настрої, надаючи унікальне бачення історичних подій з точки зору безпосередніх учасників; вивчення воєнного фольклору допомагає зрозуміти, як війна впливає на колективну свідомість та окремих індивідів, що пережили воєнні дії; фольклор періоду війни сприяє психічному здоров'ю спільноти, допомагаючи виразити та обробити колективну травму. Це є важливим елементом процесу зцілення та відновлення після війни; збереження та вивчення воєнного фольклору підтримує культурну ідентичність та національну спадщину, передаючи цінності та традиції від одного покоління до іншого.

Таким чином, дослідження тяглості традиції воєнного фольклору є важливим і актуальним напрямом, що має велике значення для розуміння історії, соціальних процесів та психічного здоров'я суспільства.

Стрілецька пісня посідає центральне місце у стрілецькому фольклорі. Це не схожий на інших, прошарок української народної творчості першої третини двадцятого століття. Пісня не має схожості ні у світовій, ні в українській військовій творчості. Такі пісні допомагають зберегти пам'ять про минуле і передати її наступним поколінням.

За своїм характером стрілецькі пісні бувають активні, емоційні, зачаровані та створюють почуття єдності серед стрільців і підтримують їх духовний стан. Зацікавлення стрілецькими піснями спостерігаємо від початків їх виникнення та побутування.

Перелік видатних пісень осягає більше ніж 200 творів літературного і фольклорного походження. У збірник «Стрілецькі пісні» (Львів, 2005) включено 164 тексти (не враховуючи численних варіантів), з яких 83 пісні авторські.

На ґрунті стрілецької символіки виділилась стійка формула "піднімати калину" із значенням "здобувати політичну незалежність".

Стрілецькі пісні й сьогодні залишаються скарбницею духовної спадщини ХХ століття та зберігають національні ідеали, єдність українського народу, закладаючи основу для розвитку національного патріотизму в сучасному українському суспільстві.

Зв'язок стрілецької пісні з мемами – це зразок, як традиції можуть бути модифіковані та оновлені в сучасному світі. Вони базуються на спільній тематиці: перемога, любов, віроломство, дипломатія, спільноти. Стрілецькі пісні та меми неодноразово вживались як відповідь на актуальні соціальні події.

Тексти воєнного фольклору описують труднощі, засуджують владу і випромінюють почуття та погляди людей. Стрілецькі пісні та меми не є нерухомими фігурами культури. Це динамічні тексти вони безперервно модифікують та пристосовуються до новопосталих контекстів. Також їх поєднує

швидке розповсюдження при використанні інтернету та соціальних мереж. В результаті стрілецькі пісні та меми залишаються релевантними серед українського народу, оскільки, реалізують цінні функції фольклорного розвитку.

Воєнний фольклор виконує функцію розвантаження - “катарсис”, який в науковому обігу спрямований на вивільненні негативних емоцій. Ця функція полягає у вдосконаленні морального стану через призму народної творчості. Воєнний фольклор полегшує напругу на фронті, нейтралізує стрес та зменшує відчуття тривоги.

Завдяки своєму різноманіттю воєнний фольклор дає можливість відчувати себе відчуженим від реальності та на якийсь момент насолодитись “мирним життям”. Постійне перебування на війні впливає на психологічний стан людини та на його майбутнє перебування у звичайному соціумі. Людська психіка при постійній травматизації здатна вийти з ладу, що зможе спричинити різні хвороби та посттравматичний стресовий розлад.

Воєнний фольклор є хорошим прикладом того наскільки мистецтво є терапевтичним ефектом для військових. Проте, воєнний фольклор не завжди підбадьорює та несе розважальну функцію. Через текст можна морально “перемліти душею”, поділившись своїм болем та скорботою з іншими. Цей процес сприяє відновленню морального стану спільнот, що пережили воєнні події. Насамперед це буде корисним для людей, які дуже важко переживають та беруть все близько до серця. Для тих, кому складно навіть думати та говорити про наслідки війни. Воєнний фольклор реалізує ще важливе значення в захисті та трансмісії польових традицій, цінностей та самобутності через наступне покоління. Воєнний фольклор відображає та робить безсмертним історичні події, що сприяють формуванню військової свідомості про їх значення в пережитій боротьбі та важливість їх служби.

Не менш важливим елементом воєнного фольклору є його значущість у відтворенні персонального досвіду війни та емоційно — виснажливих подій. Завдяки фольклору суспільство може виразити власні почуття, фобії, сподівання та журбу.

Відшукати вираження для свого внутрішнього “Я”, що впливає на створення цілісного відчуття солідарності та взаємної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вінничук Алла. Актуальні проблеми сучасної фольклористики. Вінниця, 2016. 55с.
2. Гінда Олена. Поетична творчість української спільноти в Італії початку ХХІ століття в контексті фольклорної традиції: сюжетика, генологія, інтертекстуальність. Львів, 2016. 36 с.
3. Гнатюк Володимир. Війна і народна поезія. Відень, 1916. 68-85с.
4. Григоренко Ірина. Інтернет-фольклор: основні теоретичні підходи до визначення поняття. Збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Вінниця, 2019. 70-72с.
URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28647/Hryhorenko_70-72.pdf?sequence=1
5. Дедуш Олексій. Українські військові пісні, як елемент національної самосвідомості. 2014. 35с.
6. Енциклопедія історії України. Київ, 2003-2021. 833с.
URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016509>
7. Закальська Ярина. Образ цигана в українському фольклорі: константність vs пластичність. Київ, 2022. Вип. 2. 88- 97с.
8. Закальська Ярина. Український фольклор спротиву: традиція і модифікація, трансмісійні механізми. Київ, 2021. 360 с.
URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/humanities/article/view/357/340>
9. Зеленко Петро. Українські січові стрільці. Прага, 1935. 34с.
10. Іваницький Анатолій. Український музичний фольклор. Вінниця, 2004. 320с.
11. Івановська Олена. Фольклорний ресурс національної культури як ідеологічна платформа прямиостояння українців у війні. Київ, 2023
12. Івановська Олена. Фольклор як суб'єктно-образна система. Міфологія і фольклор. Київ, 2009. 17-22с.

13. Кирчів Роман. Двадцять століття в українському фольклорі. Інститут народознавства НАН України. Львів, 2010. 536 с.
14. Кобрин Наталія. Стрілецькі пісні літературного походження. Витоки та особливості жанру. Львів, 2007. 96с.
URL: https://www.academia.edu/37627456/Стрілецькі_пісні_літературного_походження_pdf
15. Кравчик-Василевська Віолетта. Електронний фольклор як явище цифрової культури. ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України. 2009. Вип. 7. 127-138с.
URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18009/09-Kravchik-Vasilevska.pdf>
16. Кузьменко Оксана. Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн). Львів, 2018. 728 с.
URL: https://www.academia.edu/44831450/Кузьменко_О_Драматичне_буття_людини_в_українському_фольклорі_концептуальні_форми_вираження_період_Першої_та_Другої_світових_воєн_монографія_Львів_Інститут_народознавства_НАН_України_2018_728_с_вкл_16_іл
17. Кузьменко Оксана. Ідейні засади "Пресової квартири УСС" у генезі стрілецької пісенності. Українське січове стрілецтво як оборонний форпост української державності - Бережани, 2014. 15-22 с
18. Кузьменко Оксана. Ой у лузі червона калина... або чому стрілецька пісня стала символом визвольної війни та маркером української ідентичності.- Львів. Інститут народознавства НАН України 2022.-720с.
19. Кузьменко Оксана. Перша світова війна в українській фольклорній традиції. Львів, 2016 111–151с.
URL: https://uamoderna.com/images/archiv/23-2016/23_Kuzmenko.pdf
20. Кузьменко Оксана. Пієтет повстанців до стрілецької пісні. *Шлях перемоги*. 1998. 6с.

21. Кузьменко Оксана. Рецепція ідеї української державності в народних переказах про січових стрільців. Проблеми поетики. 2011. Вип. 35. 302 - 310с.
22. Кузьменко Оксана. Символіка калини в українських піснях національно-визвольних змагань ХХ ст. Львів, 2006. 87 с.
URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2022-3/22.pdf>
23. Кузьменко Оксана. Стрілецька пісенність : фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів, 2009. 296 с.
24. Кузьменко О. Стрілецька пісня у повстанському репертуарі. Львів, 2002. 84-89с.
25. Кузьменко Оксана. Фольклорний образ ворога «москаля» та його семантична парадигма (на матеріалі новотворів першої половини ХХ століття). Міфологія і фольклор. 5-21с.
26. Курочкін Олександр. Карнавальні «цигани»: етнічний стереотип і обрядова маска. . *Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. 2008. 255-269с.
27. Лихограй Роман. Образ «москаля» в українській народній прозі. Київ, 2012. 169 с.
URL: https://www.academia.edu/40232175/ФОЛЬКЛОРНИЙ_ОБРАЗ_ВОРОГА_МОСКАЛЯ_ТА_ЙОГО_СЕМАНТИЧНА_ПАРАДИГМА_на_матеріалі_но_вотворів_першої_половини_ХХ_століття_The_Folkloric_Image_of_the_Enemy_in_Moscals_and_its_Semantic_Paradigm_Based_on_the_New_Formations_of_the_First_Half_of_the_20th_Century
28. Макаренко Лідія. Музична культура січових стрільців, як чинник українського державотворення. Вінниця, 2018. 20с.
URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23534/1/L_Makarenko_Vinnitsa_2018_%20IM.pdf
29. Милославський Петро. Война в руській народній пісні. Зоря, 1943. 328-358с.

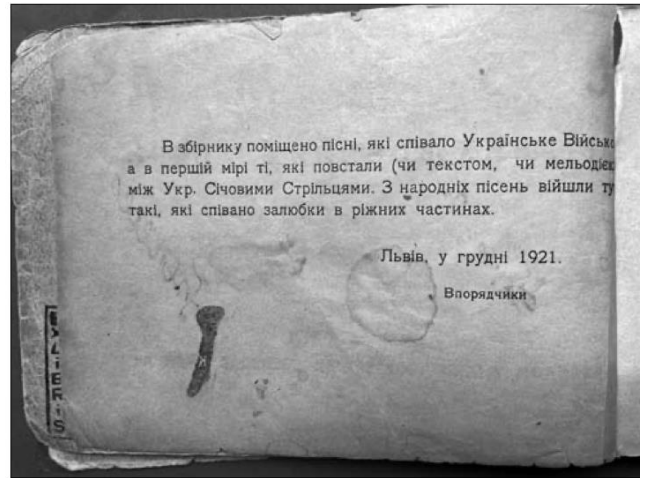
30. Неміш Д. Листи в поетичній формі про події часів Першої світової війни. 1916–1917. 6 с.
31. Правдюк Олександр. Стрілецькі пісні в системі жанрів українського пісенного фольклору 1995. 35с.
32. Руснак Ірина. Український фольклор. Київ, 2010. 299с.
33. Стецик Марія. А ми тую червону калину підіймемо. Семантико-стилістичний потенціал лексем-дендронімів у фольклоризованих пісенних дискурсах. Дрогобич, 2022. 15с.
URL: <http://journals.dspu.in.ua/index.php/ridneslovo/article/view/294/266>
34. Таран Ірина. Внесок січового стрілецтва у розвиток української музичної культури // Лицарі рідного краю
35. Колеса Філарет. Українська усна словесність, Львів, 1938. 643с.
36. Цимбал Тетяна. Фольклор як віддзеркалення українського діаспорального буття, Кривий Ріг, 2014. 5с.
37. Чемеркін Сергій. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси. Київ, 2009. 240 с.
38. Чоповський Володимир. Культурно-освітня діяльність українських січових стрільців. 1992. 104с.
39. Щурат Василь. Галицько-українські стрільці. Відень, 1849

Інтернет-ресурси

- I. <https://www.youtube.com/watch?v=PBYMvQtdx6s> (дата звернення 09.06.2024)
- II. <https://www.facebook.com/groups/kobzarskiytabor/permalink/7377272622286999/> (дата звернення 09.06.2024)
- III. <https://www.youtube.com/watch?v=510uxohA29U> (дата звернення 09.06.2024)
- IV. <https://diasporiana.org.ua/folklor/466-spivanik-upa/> (дата звернення 09.06.2024)
- V. https://www.youtube.com/watch?v=cdEEffF7_rU (дата звернення 09.06.2024)
- VI. <https://www.youtube.com/watch?v=j-KBzSQwCD8> (дата звернення 09.06.2024)

ДОДАТКИ

1)

2. Ой у лузі
 Пісня прийнята, як гимн УСР, записана між стрільцями.
 Ходою

1. Ой у лузі червонокалисна похилилася,
 похилилася,
 Чогось наша слава України зажурилася,
 зажурилася.

- 8 -

А ми ту ю червонокалину підіймемо, а ми нашу
 славу України, гей! гей! розвеселимо! се-ли-мо!

2. Машерують наші добровольці у кровавий тан,
 Визволяти наших Українців з московських кайдан.
 А ми наших братів Українців визволимо,
 А ми нашу славу Україну, гей! гей! розвеселимо!

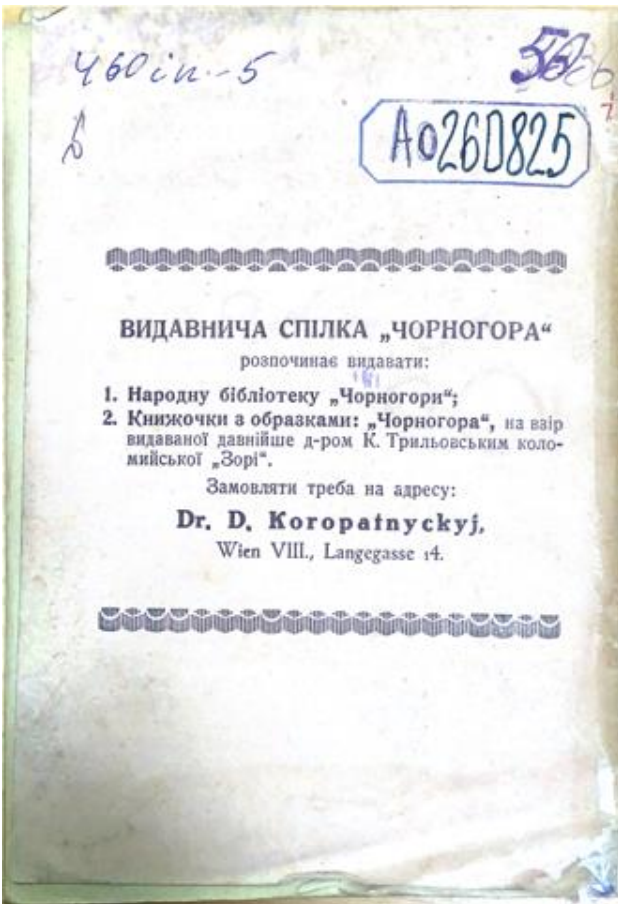
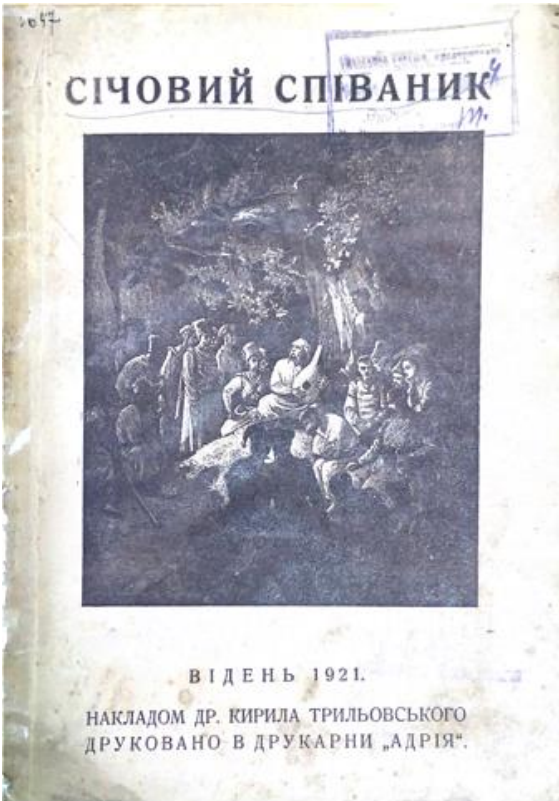
- 9 -

2)

Служба Суровый сыртночь в Кюли кобасар, што списале при сувках бауцурри
кочалкел аум. Месеи нилли бауцуро дхох у. С. С-дин в «мессеинках».

3)

4) **Питальничок:**

1) Чи виконують фольклорний репертуар на фронті?
2) Як часто?
3)Хто виступає ініціатором?
4)Яка вікова категорія?
5)Які конкретні пісні(або тематика пісень) частіше виконуються?
6)Чи створюються власні тексти на фронті?
7)Чи супроводжується музикальним інструментом?

А) Чи виконують фольклорний репертуар на фронті? Ну я це бачив тільки одного разу і тоді - це було без супроводу від якихось інструментів. За вечерею на яесьь свято, яке вже і не згадаю, співали українські народні всі, що на той час пригадали наші старші товариші. Старші - це 50+. Знаю декількох, що грають на гітарі, але роблять вони це дуже рідко і виконують скоріше сучасні пісні, частіше ті, що народилися під час нашої війни. Щоб хтось писав сам – чув, але з такими не зустрічався. А загалом зараз у кожного є телефон, є інтернет нерідко стар лінк і усі від малого до старого зависають в павутині. Інший вільний час приділяють спілкуванню з рідними, а фольклор зараз - це частіше за все Bluetooth колонка, якось так.

Євгеній, військовий

Уродженець м.Києва, вища освіта, українець

15.05.2025

Б) Чи виконують фольклорний репертуар на фронті? Безпосередньо знаходячись на першій лінії ніхто майже не співає один, один раз був випадок, коли ми почули танки, сиділи в бліндажі трохи, як то кажуть піджалися, але співав я один “Ще не вмерла” є відос і ми потім прийняли бій.

Як часто? Взагалі не часто, тобто - це в певний момент в більшості випадків співаю сам вдома або з кимось українську повстанські пісні типу “Там під Львівським замком” і щось подібне там маршеві якісь теми такого формату.

Хто виступає ініціатором? Ініціатором виступає більше настрої, будь-яка людина може заспівати дивлячись від настрою, якщо є ну побажання. Співаю сам для себе інколи, коли як то кажуть для підняття морального духу, чи короче коли стає час для пісні, тоді я собі співаю, тобто чи веселий чи чи грусну, чи взагалі можу просто сидіти і слухати якісь виконавці.

Яка вікова категорія? Різна від 20 до 50.

Чи створюєте власні тексти? Ніколи не створювали власні тексти і собираємся створювати - фольклор є фольклор. Повстанські пісні їх, вибачте, такою пачкою, що якщо треба всі виловчить.

Чи супроводжується музикальним інструментом? Мінус, декілька раз співали тільки там під гітару і зовсім не фольклор. Ну кажу зовсім інші пісні. Тай таке.

Сергій Бадюк, військовий

В) Чи виконують фольклорні пісні на фронті? Так, власне, я і мій підрозділ є прикладом того, що це існує. Хоча все дуже залежить від того, чи вдалося знайти однодумців. Армія - це мікс з людських життів, досвідів, темпераментів і тому не завжди може бути доречним, або «звичним» така історія. Окрім цього, зрозуміло, що зараз вже набагато популярніші більш сучасні пісні, або якісь стендапи і тд. Це не погано, але хотілося б більшої популярності саме для фольклору. Бо там справжня глибина і втратити це неможна.

Як часто? Не часто. Ми співали тільки іноді, по дорозі на завдання. Я впевнений, що окрім нашого є ще підрозділи, які знаходять час і натхнення для співу, але це точно не на фронті, там не до цього.

Хто виступає ініціатором?

Авжеж, ентузіасти)) Я люблю пісню, я її заспівав хлопцям, їм сподобалось і я запропонував на голоси розкласти і співати разом. Той, хто це любить -той і ініціатор)) І, доречі, долучаються хлопці з великою охотою.

Також чув просто ініціативні гурти цивільних, що їздять до хлопців кудись на другу/третю лінію, співають, грають. Це круто. І треба такого більше. Ну мені так хотілося.))

Яка вікова категорія? У нас це було 32-40. Але безумовно, зрозуміло, що фольклорні пісні більше знають старші. І то вже не дуже, вважаючи знання «червоної рути» чимось екстраординарним))) Тому такі спільноти як ваша , - це, скоріше, виключення. І я вам за це вдячний.

Для мене дуже знаковою стала пісня «а вже років двісті».

Є ще така невідома пісня, (може ви , як спеціалісти знаєте її, бо в кого не питаю, не знають). «Чи то терен чи батіг» Тільки раз чув ту пісню, діди співали, насолодився, та не запам'ятав(Нажаль я не можу похвастатись знанням великої кількості фольклорних пісень, але як є вільний час, то слухаю щось. Може ще поспіваємо ;)

Чи створюються власні тексти? Так, авжеж, і вірші пишуть, і пісні складають. Багато більш сучасного підходу. Є репери, є поп напрямом... Маю надію, з цього

колись з'явиться щось достойне історії. Я написав пару віршів , пісню ось теж хочу зробити, але саме на фольклорний лад.

Чи супроводжується музикальним інструментом? Є хлопці, грають на гітарах або ще чомусь, але це рідко. Ну і, знову таки, це про другу /третю лінію, там є на це час у тих, хто поки що там або у тих , хто там на вихідних. Навіть як хтось і грає , то як його привезти, як зберегти цілим... це якщо тільки губна гормошка або дрімба))
Ми співали акапела.

Володимир, військовий

Уродженець з Харківщини, 40 років

5) Сучасна русальна пісня:

Проведу я воріженьки до кордону
 Сама вернусь молодая аж додому
 Проведу я воріженьки аж у щирій бор
 Сама вернусь молодая аж до батька вдвор
 Проведу я воріженьки аж до ямки
 Сама вернусь молодая аж до мамки
 Джавеліном й байрактаром ми вгатили
 Ой щоб до нас воріженьки не ходили

6) Сучасна дражнилка:

Вчила мама, вчила церква,
 Вчив мене навті Ісусик
 Не бажати дяді смерті
 Навіть якщо в дяді вуса
 А якщо вусів нема
 Тоді дядя іде на Бо той дядя - то не дядя
 А засрана сатана
 Увага: Вми вми вми (путін)
 Нехороша ти редиска
 Вми вми вми (путін)
 З м'яса гнилого сосиска
 Вми вми вми (путін)
 Без яєць маленька піська
 Вми вми вми (путін)
 Вми вми вми!
 Люди добрі, вся громадо
 Браття, сестри і рідня
 Не беріть на душу гріх як я

Нашо вам той тупняк?!
 Маю я контакт із Богом
 І про все вже попрохав
 Ше чуть-чуть і цю гидоту
 Чорт у пеклі буде грав

7)Сучасна колискова:

Баю-баю-баю

Вам	від	Чорнобаю	-
Коліскову			маю
Та	й	свиням	співаю

Свині		мої,	свині
Ви	в	усьому	винні
Гляну	на	три боки	-
Вкорочу		вам	роки

Баю-баю-баю

Вам	від	Чорнобаю	-
Суньте		свої	рила
Щоб		земля	вродила

А		свині	рохкочуть
Чорнозему			хочуть
Засинайте,			свині
О		темній	годині

Баю-баю-баю

У		землю	приймаю
---	--	-------	---------

Баю-баю-баю

Вам від Чорнобаю

7) Проілюстрована схема - різниця між традиційним і сучасним механізмом передачі фольклору

S – адресант

R – адресат

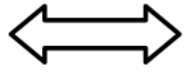
M – технічний засіб передачі інформації

ПРИРОДНА КОМУНІКАЦІЯ

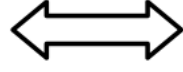
R (S)

R (S)

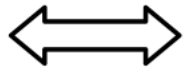
R (S)

R (S)

R (S)

R (S)

8)

9)

як спіймати російського солдата

10)

ЧОМУ РОСІЯНИ ДУРНІШІ ЗА МИШЕЙ

МИШІ ХОЧ НАЇЛИСЯ...

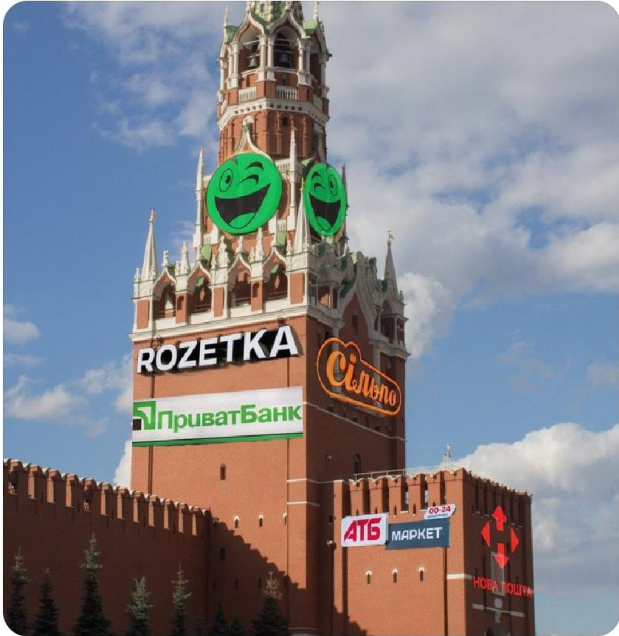
11)

Укрзалізниця @Ukrzaliznytsia · 4 ч
В ответ @rozetka_ua @allo и еще 5 пользователям
Досить балачок, поїхали 🤪🤪

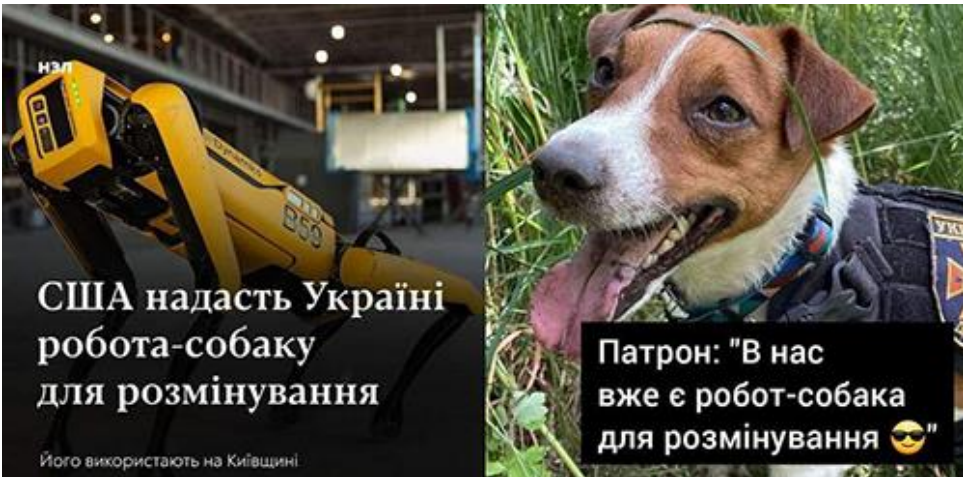
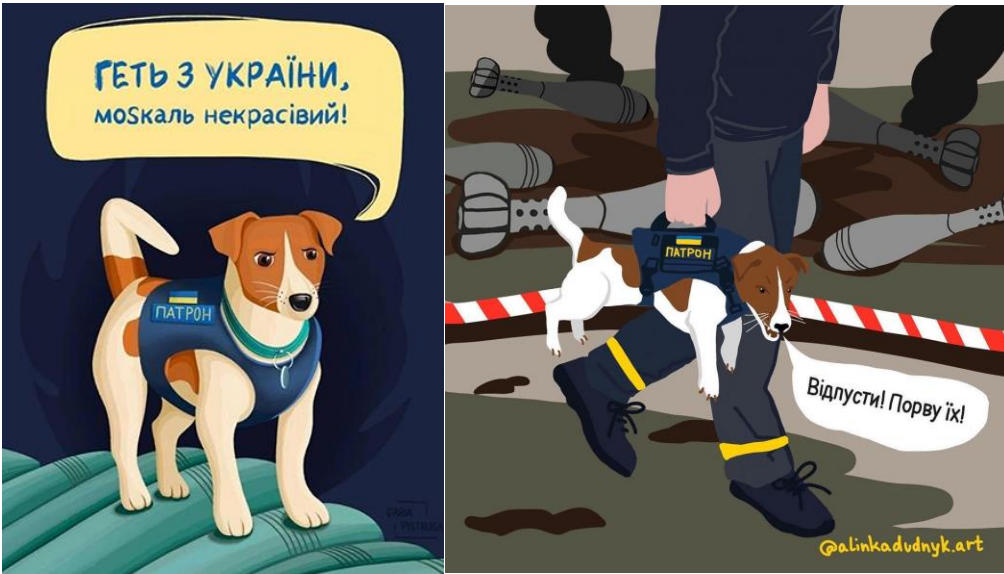

очень странный кот @mister_ha... · 7 год
У відповідь @rozetka_ua, @allo і ще 5
Давайте так вже

1 2 101

12)

Пан Пес Патрон @patron_pes · 6 хв
пов: шукаєш хороших русских

2

6

83

13)

your bff @ola91xxxxx · 51 хв

1 2

Angelina Jolie

angelinajolie · Instagram
12M followers · 44 posts

You don't follow each other on Instagram

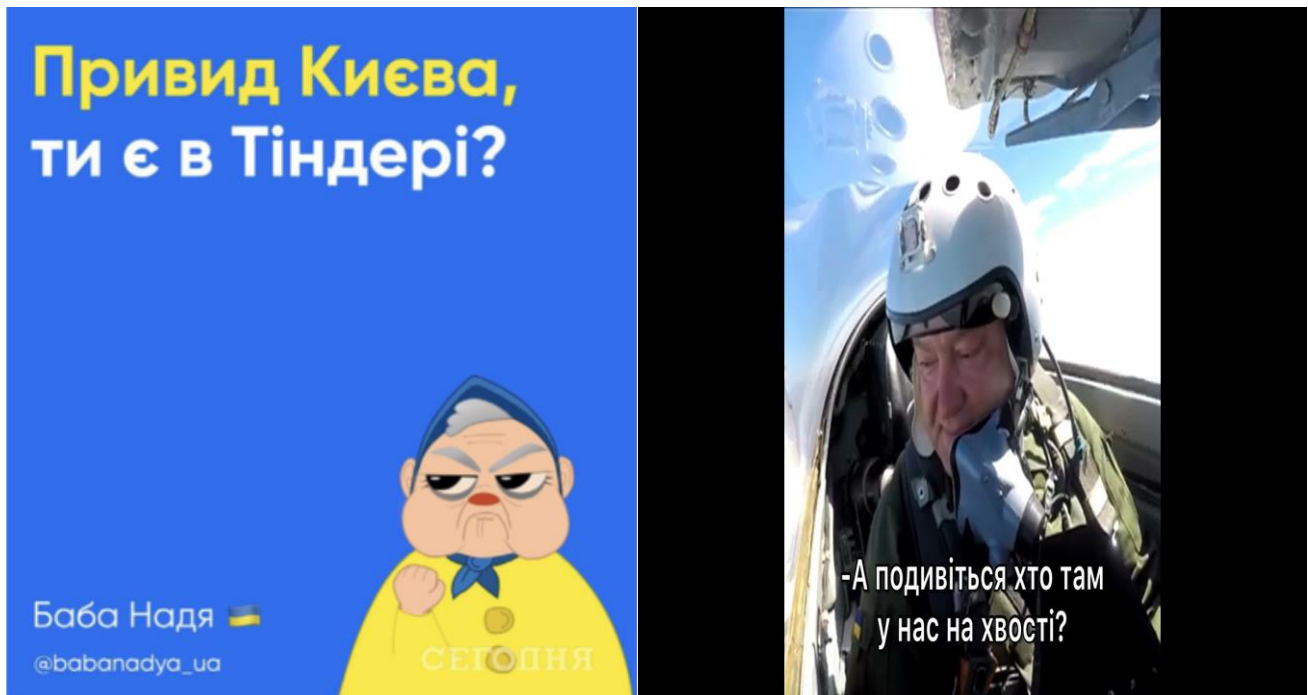
Посмотреть профиль

17:20

Шо ти?

Які плани на вечір?

14)

15)

КОНОТОПСЬКІ ВІДЬМИ ПРАЦЮЮТЬ

Загін КОНОТОПСЬКИХ ВІДЬОМ

!! Увага!

Простять не знімати і не повідомляти про переліт до Києва Конотопського загону Військово-відьомських сил України.

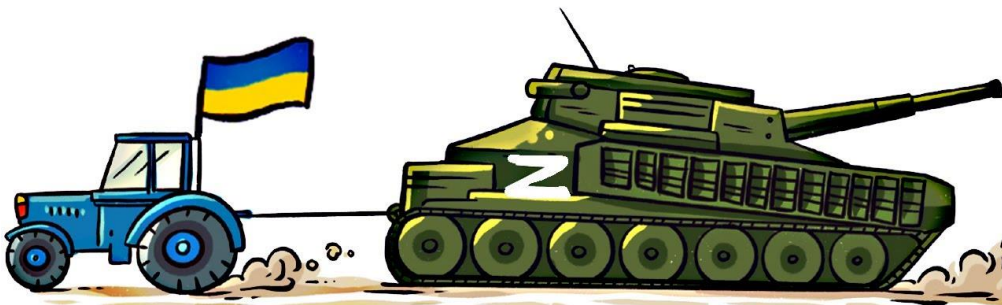
В той же час просимо всіх резервісток України прибути на місце постійної дислокації на Лису Гору для переходу в наступ у зв'язку з повнею. Портал відкритий, дівчата! Йдемо низенько, не дратуємо наші ППО 😊

16)

НА МОСКВУ!

17) Фольклорні тексти за Оксаною Кузьменко

Першої світової війни (1914–1918)

Штринадцятий рік сумний настав (історична пісня)

Штирнайцятий рік сумний настав,
Першого серпня дощ накрапав. (2) В суботу ввечір я ся збирав, (2) В неділю рано я
ся прощав.

“Прощай, ми жінко, прощай ми раз,
Прощай, родинно, послідний раз.

Прощай, родинно, бо я вже йду,

Благослови мня на ту війну (2) Сам добре знаю, по смерть все йду”.
заболіла ня голова [...].

Прийшов я до Львова, на варту став,

Як летів гранат аж засвистав.

Летіла куля через гору

Та й вдарила в грудь мою (2) Потекла кровця річенькою,

А в тій річеньці бистра вода,

Там розмовляла жінка моя: (2) “Дес мого мужа з війни нема” (2) Все діти плачут:

“Тата нема.

Хто нам посіє – прийде весна?”

Все діти плачут: “Тата нема,

Хто нам збере – прийде зима?”

Французький полон (оповідь-меморат)

Був ям на австрійській вóйні. Воюва́вем не до́вго, бо зра́зу забра́ли мене́ в плен. Споча́тку нас загнали до фесту́нку, ту в плену було дуже зле, францу́зи били нас, назива́ли свиньмі́, годува́ли нас як свиней́ або ще гірше...

Паміта́ю, як ніні: пу́ставили пе́руд на́ми одну́ міску́ бу́льби і гурне́ц яко́гос квасно́го мулу́ка. Сіло нас де́сять до тої міски і до того мулу́ка. А бу́ли ми такі гуло́дні,

як вовки, замахну́лисі лішками, і вже нема́. Допі́ру сіда́в і вже знов хтів їсти. за бара́кі не мо́жна бу́ло нігде́ вийти, так за тубо́в сліди́ли.

Памніта́ю, як ніні – вийшов за ворота́, ше не всти́х вберну́тисі, а пост вже за мнов за плечі́ма. Та й мене за вопшивку назад до бара́ку. Але то ше на тому не кіне́ц. Як він завів мене до swéї ціме́рки, як за́чне біти, я ду́мав, що вже живій не вийду. А він б'є і во́ду л'є. зві́нси вінесли мене́ вже напів живо́го. зі мнов то ше до́бре бу́ло, а і́нших, то та́ке вино́сили неживі́ми. Пото́му забра́ли нас всіх на ші́льт шлефт. Ту вже було трохе́ ліпше, але такош ще було зле. Їсти давали трохи ліпше, бу нас рехтува́ли до роботи. Худіти правда не бу́ло мо́жна. На то́му ші́лді бу́ли ми десь блісько шісць тіжнів. Як вже троха нас під- годували (але де там підгодува́ли), взели будувати якісь бара́кі. Ту вже знов не було шо їсти, ко́жді сві́тів рінде́м, вбріс ті́лко му во́чи мо́жна було відіти. О, ті францу́зи ду́же нас го́лоУдоУм мори́ли. Правда, ще скажу, що ті бара́кі ми будували для америка́нців, бо во́йна ше не була́ закінчена. Так ми довго будувати туті бара́кі. Аш яко́сь приї́хала яка́сь жі́нка і ше яка́сь бурмі́щ. Нас путашлювали украї́нців до украї́нців, поля́ків до поля́ків і нас заб- рали до гуспуда́рів.

В гуспуда́рів вже бу́ло лі́пше. Пувуді́лисі з нами як з людьмі́. Їсти дава́ли до́бре. Вина́ бу́ло кі́лька хто хтів, можна було сі залити. Але курити не давали. Гуспудари́ платили нам поУ петь гре́йцарів, але за них нічо́го не купив, боУ не бу́ло нічо́го.

Так просі́дів я в плену́ десь коло чо́тири ро́кі.

Вже як скінчи́ласі во́йна, нас всіх від гуспударі́в забра́ли. Ми нічо́го не зна́ли, куда́ нас берут, заладува́ли нас в ва́гон і пувезли. Ї́хали ми три дни і три ночі. Так при- і́хали ми до Австри́йску́ї грани́ці. Австри́йці ма́ли нас за свуі́х, бу ми бі́лисі за них. Як приї́хали на удну ста́цію, ту вже бу́ло по́вно людей.

18) Стрілецький фольклор

Степанівна на Маківці (бувальщина)

“[...] Пішли ми на Маківку в шанці. Та гора таки над самим Головецьком, село держиться з нею так, що тут село, а тут зараз на схід від него ліс на Маківці. Ми застали вже на Маківці наших Стрільців і Мадярів у розстрільній. На Маківку прийшли ми рано дня 27 квітня. Той день запам’ятав я собі тому, бо на другий день 28 квітня мене ранили в битві на Маківці. Провадив нас десятник наших стрільців Герасимович (що погіб потому). Межи нами була й Степанівна; вона йшла відважно, як хлопець; стріляла як ми.

Ми перейшли якусь річку, що пливе також через село і пішли в готові вже шанці на горі Маківці в лісі. В тих шанцях не було нікого. Шанців було багато, зверху всі були повкриті таким грубим деревом, що шрапнелів не було чого боятися. Ми роз-ложили ся четами по шанцях, посідали в них на землю і кріси тримали коло себе. Сиділи ми близько оден коло другого, рамя об рамя. Наші офіцери мали окремих шанець, в нім була й Степанівна. Ми гадали зразу, що вона молодий хлопець, а як довідали ся, що то панна, то дивувалися, що пішла на войну і йде так як хлоп. Казав мені потому Петро Данищук, що вона і в штурмі йшла та й стріляла в Москалів з револьвера, а як зранили його і ще одного стрільця, то вона обох вела попід плечі і плакала коло них. Файна то дівчина”.

19) Фольклор Другої світової війни (1939–1945)

Про вивезених до Німеччини

1. Сиджу на чужині, дивлюся в віконце,
В тую сторононьку, звідки сходить сонце.

2. Ой вийду я рано, Стану на порозі
На рідну Україну Видно три дороги.

3. По тих доріженьках Поїзд проїжджає,
В мене молоді
Серце вліває.

4. Сиджу на чужині Та й думку гадаю, Коли я вернуся
До рідного краю.

5. “Не плач, моя мамцю, Не плач, не журися,
Як буду щаслива, Додому вернуся”.

Про засланих на сибір

1. Сиджу на Сибіру, дивлюся в віконце, Сиротою стара мати, Де заходить сонце.

2. Бачу ту доріжку, Куди мене везли,
А за мною стара мати Три рази вmlівала.

3. “Не журися, мамо, Якось воно буде,
Не догляну я вас, мамо, Доглянут вас люди.

4. Якби ж, мамо, знала, яка мені біда,
То би-с мені передала горобчиком хліба.

5. Горобчиком хліба,
а синочкою солі,

Ой Боже мій, Боже милостенний, як тяжко в неволи.